

Barsi Balázs

„Tégy engem a szívedre pecsétnek”

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Barsi Balázs
„Tégy engem a szívedre pecsétnek”

Elmélkedések az Énekek énekéről

Jelen kötet
A szeretet misztériuma
címmel megjelent konferenciabeszéd-sorozat
anyagának I. részének átdolgozott változata

Szerkesztette és a szöveget gondozta:
Telek Péter-Pál

A rendi eljárók engedélyével

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című könyv elektronikus változata. A könyv 2003-ban jelent meg Sümegen, az ISBN 963 430 759 0 azonosítóval. Az elektronikus változat a szerző engedélyével készült. A könyvet lelkipásztori célokra a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár szabályai szerint lehet használni. Minden más jog a szerzőé.

Ez a könyv és a Barsi Balázs
többi könyvei megrendelhető
a következő telefonszámokon:

06-87/352-983

és

06-30/3486-770

Kiadásaink anyagi támogatására
pénzbeli adományokat köszönettel fogadunk
az alábbi OTP-bankszámlaszámon:
11773401-06641636

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
Keresztény identitásunk és az <i>Énekek éneke</i>	4
Az <i>Énekek éneke</i> mint az új és örök szövetség ünneplése	9
Az <i>Énekek éneke</i> az Ószövetség kontextusában	13
Az <i>Énekek éneke</i> és az Újszövetség kapcsolata	18
Az <i>Énekek éneke</i> mint a személyes istenszeretet iskolája	21
Az <i>Énekek éneke</i> és az Egyház misztériuma.....	25
Szerelem és halál.....	29
A szent liturgia mint a Vőlegény és Menyasszony menyegzői ünnepe.....	32
A szerzetesi élet mint a jegyesi szeretet köteléke	38

Keresztény identitásunk és az *Énekek éneke*

*Csókoljon meg a szája csókjával!
Igen, szerelmed édesebb a bornál.
Keneteidnek illata kellemes,
mint a kiöntött olaj, olyan a neved.*

(Én 1,2-3)

Amint a próféták tanítása nyomán az *Énekek énekével* várta Izrael a Messiást, úgy a végidők Izraelének, az Egyháznak is az *Énekek énekével* kellene várnia második, dicsőséges eljövételét. Hiszen csak az ebben a szentírási könyvben megnyilatkozó vágyakozás és szeretet lehet megfelelő válasz Isten szeretetére, amely lehozta őt az égből a földre.

Az egész üdvösségtörténet mozgatórugója Isten irántunk való szeretete, amely minden elképzelést felülmúl. Isten jobban ragaszkodik hozzánk, mint ahogyan egy férfi ragaszkodik a feleségéhez. Örök hűséggel áll mellettünk, mert az ártatlan Bárány vérében örök szövetséget kötött az Egyházzal és benne minden egyes lélekkel.

Órigenész, a III. századi alexandriai pap és katekéta így tanította a hittanulókat:

„Meddig küldi még nekem az én jegyesem csókjait Mózeszel? Meddig küldi még csókjait a prófétákkal? Én jegyesem ajkát akarom elérni. Maga jöjjön el, saját maga szálljon le hozzám.”

Eljött, leszállt, úgyhogy láthatom kicsi ajkát Betlehemben, amint álmában elmosolyodik. És ez nem érzélgősség, hanem a kinyilatkoztatás teljessége. Észre kell vennünk ezt az ajkat, amely hasonlít a miénkhez: egy gyermek, egy ember ajka, de egyben az Isten ajka is. Láthatom, ahogy először nyílik szóra, hogy az Atya iránti örök szerelemről valljon, mely istenségének mélységeiből tör fel: *„Nem tudjátok, hogy Atyám házában kell lennem?”*

Láthatom őt, ahogy Júdás csókkal árulja el. Erről az egyetlen csókról ír az Evangélium, egy ember hazug csókjáról. Jézus azonban nem taszította el Júdást, hanem álnok köszöntését baráti csókkal viszonzta. Íme, az *Énekek énekének* Jegyese, a minden ember iránti végtelen nagy szeretet hordozója csókra nyitotta ajkát, hogy egy hazug, áruló, gyilkos csókra Isten irgalmasságának jelével válaszoljon: *„Barátom, mi végre jöttél?”*

Ezzel a felsőhajtással kezdődik az *Énekek éneke*:

*„Csókoljon meg a szája csókjával!
Igen, szerelmed édesebb a bornál.”*

Így van ez, az Eucharisztia bora hordozza a bornál sokkal édesebb szerelmet, a feltámadt Krisztus értem való jelenlétét. A bor megvidámítja az ember szívét és megrészegíti. Isten szeretete Jézus Krisztusban új világot nyit meg előttünk, s ez soha nem ismert örömmel, egyfajta szent részegséggel tölt el.

Kétezer év egyháztörténelmében akadt-e vajon akár csak egyetlen szent, aki mindvégig józan tudott maradni, s nem részegült meg ettől a szeretettől? Amde míg a földi részegség elszakít a valóságtól, ez a szent részegség feltárja előttünk az igazi valóságot. Csak a Jézus szeretetétől megittasultak látják helyesen a valóságot, mint például Teréz anya, aki fölismerte, mennyire fontos, hogy a haldoklót fölemelje az utca porából, és megmosdassa. Mi, akik földi részegségben, a hatalom megszállottságában és az önámítás bódulatában élünk, nem látunk tisztán, elvakultak vagyunk. Első hallásra a szentek beszéde sokszor a részeg ember beszédére hasonlít, de azután rendre bebizonyosodik, hogy ők beszéltek helyesen,

kimondva az igazságot kortársaiknak egy olyan közegben, ahol mindenki mellébeszél, mert az ő beszédüket nem befolyásolja sem az önző érdek, sem az emberek véleménye. A szentek útjai nem a mi útjaink, mégis ők tanítanak meg járni.

Keneteid illata kellemes. A keresztség és a bérmálás krizmája, a papszentelés krizmája, a betegek kenete ez, olyan illat, amely Isten irgalmasságát leheli felénk. De szeretem, Uram, a te házad illatát is! Szent Egyházad nem csak tömjéntől illatos, hanem a szentek erényeitől is. Szent Pál írja: *Krisztus jó illata vagytok. Ez a világnak hullaszag – folytatja –, mert a világ érzékei megromlottak.* (Vö. 2Kor 2,15-16) A szenteknek ellenben a bűn a bűdös, a bűnnel való alkudozás pedig hányingert kelt bennük.

Keneteid illata után futok, Uram, és mint a kiöntött olaj, olyan a neved. Annak a neve, akit szeretek: olaj. Jézus neve jelenlét. Jézus neve kimondhatatlan erő. Jézus neve világosság a legsötétebb éjszakámban. Jézus neve táplálja szívem mécsésének lángját. Jézus neve jó illattal vesz körül. Jézus neve minden vigasztalás forrása, mert nem adatott nekünk más név, amelyben üdvözülhetnénk, csak az ő szentséges Neve.

Ismerek valakit, aki egy hajnalon felébredve egyszer csak azt vette észre, hogy bensejéből Jézus neve mintegy feltör, úgyhogy szinte érezte édes ízét a szájában. Honnan eredt ez az édes áramlás? Abból a belső világból, ahol Jézus lakást vett nála az Atyával és a Szentlélekkel. Mindnyájan viseljük Krisztus nevét. Keresztények vagyunk, azaz krisztusiak! Szégyelleni ezt a nevet bárki előtt annyi lenne, mint karrierizmusból, megalkuvásból, emberek tetszését keresve megtagadni azt, akit a lelkem szeret. Jézus mondja: *„Aki megvallja nevemet az emberek előtt, azt én is megvallom mennyei Atyám előtt.”* (Mt 10,32) Igen, Jézusunk pedig a mi nevünket szereti annyira, hogy Atyja és angyalai előtt is megvallja, megvallja ezt a szégyellni való kapcsolatát, ezt a rangon aluli barátságát.

Mint a kiöntött olaj, olyan a neved. Az Anyaszentegyház térdre borul Jézus nevének hallatára, és én semmi mást nem kívánok hallani halálom pillanatában, mint a római rituálé által előírt háromszoros kiáltást: *Jézus, Jézus, Jézus!* Engedd, én Uram, Jézusom, hogy halálos ágyamon még utoljára felfoghassam fülemmel édes nevedet, mint utolsó üzenetet a földről, és akkor lelkem nem fog megriadni a pokoli lángoktól, a kárhozottak káromlásaitól, hanem messze ezek fölé emelkedve felszáll a világosság hazájába, miközben Atyád elé érve hallja, amint az angyalok milliárdjai háromszor szent énekkel ünnepelnek téged.

Meglepőnek tűnhet, de az ősegyház pontosan az *Énekek énekével* készítette fel a hittanulókat a keresztség szentségére. Nem a beavatottak könyve volt, nem kiváltságos misztikusok olvasmánya, hanem az egyetemes Egyházé, amely mélységesen meg volt győződve arról, hogy a keresztény élet lényege nem más, mint egy mindenekfölött való szeretet csodálatos története. Órigenész így ír:

„Olvasd az Énekek énekét és igyekezz abba behatolni, és ismételd a jegyessel, a menyasszonnyal, amit ő mond, hogy aztán meghallhasd azt, amit ő maga hallott a Jegyesétől.”

Árpád-házi Szent Erzsébet nagyon szerette férjét, Lajos örgrófot. Annyira, hogy gyakran megbotránoztatta környezetét, amikor Lajos távoztakor a kor szokásaitól eltérően hosszú, önfeledt csókokkal búcsúztak egymástól; mégis, Erzsébet vádolja magát, amikor a töviskoronás Krisztus előtt Lajoson jár az esze. Igen, mert ennek a lelki furdalásnak a mélyén az az öntudatlan bizonyosság rejlik, hogy szerelmük egy még nagyobb szerelem szentsége. Íme a keresztény, a krisztusi ember legmélyebb identitása!

Kétezer évvel ezelőtt nem úgy nyúltak ehhez a szent szöveghez, mint a modern szentírásstudomány. Ez utóbbi a maga eszközeivel megállapítja, mely korban keletkezett, meghatározza a műfajt, ízekre szedve a szöveget észreveszi, hogy szerepel benne egy töredék, háromszoros záradéka van, elemzi az irodalmi eszközöket stb. Az ősegyház viszont

az Énekek énekének menyasszonya szerepében találta meg a maga igazi helyét, s így vette kezébe a könyvet, hogy meghallja benne, mit mond neki Krisztus, és felismerje, hogyan kell erre válaszolnia. Ha hitelesen akarjuk olvasni és érteni Istennek az *Énekek énekében* adott kinyilatkoztatását, mi sem tehetünk másképp.

Mi hát az *Énekek éneke*? Profán ének a szerelemről? Vagy tisztán vallási szöveg, Isten és ember kapcsolatának allegorikus ábrázolása? Semmi kétség, egyszerre mind a kettő, mert Isten szerelme teszi hitelessé, menti meg, örökkévalósítja az ember szerelmét, illetve szeretetét bármely megnyilatkozásában. Aki vagy-vagyokban gondolkodik, nem érti meg azt, mi a szentség. Az olyan kérdés, hogy az oltáron kenyér van-e, vagy Krisztus teste, alapján elhibázott. Nem *vagy-vagy*, hanem *is-is*: a kenyér színében Krisztus teste van jelen. Az igaz szeretetben ugyanígy jelen van az Isten, nem átvitt értelemben, hanem valóságosan, mint a szeretet lényege. Az emberi szeretet már önmagában is Isten szeretetének kinyilatkoztatása és közlése, s ha ezt tudják és hiszik is, akkor szeretetük mintegy szentségi erővel bír. Jézus emberi szeretete Isten szeretete is egyben, mert ő valóságos ember és valóságos Isten. Mai, értékrend nélküli világunkban egyedül Krisztus menti meg az ember szerelmét, barátságát, szülői, gyermeki szeretetét, testvéri és rokoni kötődéseit.

Benne és csakis benne a két rend, a természetes és a természetfeletti örökké összekapcsolódott. Izrael még csak várja ezt a beteljesülést, mint egy prófétai ígéretet. Énekli az *Énekek énekét*. Akiba rabbi írja:

„Az egész világ nem ér annyit, mint az a nap, amelyen az Énekek énekét adta Isten Izraelnek, mert minden írás szent, de az Énekek éneke a szentek szentje”.

De melyik napon adatott Izraelnek az *Énekek éneke*?

A próféták igehirdetésének napjain, amikor Izajás által így szólt az Úr:

*Mert, amint az ifjú feleségül veszi a leányt,
úgy fog frigyre lépni veled a te felépítőd.
És amint a vőlegény örül a menyasszonynak,
úgy leli örömét benned a te Istened.
(Iz 62,5)*

Minden Krisztusban hívőt hív a Lélek a szent liturgiában: *„Boldogok, akiket meghív asztalához (menyegzős lakomájára) Jézus, az Isten Báránya.”*

Nem egyfajta szellemi csemegézés következik tehát a továbbiakban, hanem alapvető keresztény identitásunk meghatározása, ami nélkül az útszélre vetnek bennünket és eltipornak, mint az ízét vesztett sót. Mert az Egyháztól elsősorban nem szociálpolitikát, a szegények segítségét és a jó ügyek felkarolását várják. Ez csak következménye annak az egyetlen szeretetnek, amelyet az Egyház hordoz a szíve mélyén.

És nem csak hívek, hanem a papság is az *Énekek énekében* találja meg lelkiségének igazi forrását. Hiszen nekik szól az Úr parancsa: *„Ezt cselekedjétek az én emlékezetemre”.* Hatalmat kaptak az ő teste és vére fölött, hogy a Szentlélek erejével lehozzák az oltárra és a híveknek adják. Nekik kell az egész Egyház nevében viszonzniuk a jegyesi csókot. Ezt jelképezi a szentmise elején és végén az oltárcsók, hiszen az oltár maga Krisztus. Az evangéliumskönyvet, amely őrizi a Krisztus szájából való örök és múlhatatlan ígéretet, a pap szintén csókkal illeti. Szent Ferenc atyánk *„az Úr illatos ígéiről”* beszél, a Szentlélektől ihletett isteni szót értve rajta. Az oltár és az evangéliumskönyv megcsókolása az egész papi lelkiséget magába foglalja. Egyes rítusokban a pap, mielőtt a békecsókot átadná szolgatársainak és a híveknek, megcsókolja a paténát, hangsúlyozva ezzel, hogy az Úr csókját adja tovább.

Nehogy félreértsük, szó sincs itt érzelmekről! Nem azt követeli a Szentlélek a paptól a rituális előírások által, hogy így vagy úgy érezzen, hanem egyszerűen azt, hogy csókolja meg az oltárt, vagyis hódolattal köszöntse Krisztust, az Egyház nevében. Nem az érzelmek számítanak, hanem a hitelesség: hogy ennek a jelnek semmi ne mondjon ellene az életében. Sőt, olyan legyen az élete, hogy látszódjék rajta: egyértelműen Krisztushoz kapcsolódik, rendíthetetlen hűséggel szereti és szolgálja Urát; papi életének tartalma nem más, mint Krisztus Jézus. Ilyenek voltak szent elődeink, attól a Szent Páltól kezdve, aki így szólt: *Számomra az élet Krisztus, a halál pedig nyereség* (Fil 1,21), és: *Jézus Krisztus fönséges ismeretéhez képest mindent szemétnak tekintek* (Fil 3,8). Hosszú oldalakat idézhetnénk a huszadik század misztikus lelkű püspökének, Prohászka Ottokárnak naplójából is, de álljon itt most csak egy egészen rövid mondat tőle: „*Tele van a szám csókkal, a szentmiséről jövök.*”

Nem szentimentális lelkek érzélgős gesztusa, hanem az egyetlen igazi egészség forrása, amikor a pap Isten csókját viszonzja. Enélkül üres és kiégett a papi élet. Ha a szemináriumok, szerzetesi növendékházak nem az Úr szentségi jelenlétével áthatott bensőséges terek, ha a csodálkozó és Isten előtt csodálatra gyúló fiatal lelkek nem kapják meg a lehetőséget az Úrral való meghitt együttlétre, a szentáldozásban megvalósuló találkozás elmélyítésére az adorációkban, akkor az ifjú leviták tekintete nem lesz olyan tiszta, hogy bátran ránézhetnének mindenkire és mindenre, hanem könnyen eluralkodik rajtuk a vad érzékiség és a hatalomvágy. Gesztusaik, szavaik, viseletük és egész viselkedésük zavarossá válik, s elveszítik önazonosságukat.

Márpedig a papság az örök menyegző fenntartója az Egyházban és általa az egész világmindenségben. Ezért nem politikusoknak, nem szociális agitátoroknak, nem teológiai professzoroknak, hanem mindenekelőtt a liturgia vezetőinek kell lenniük, mert erre szentelte fel őket az Anyaszentegyház. Természetesen nem pöffeszkedő evilágiasságban, barokk pompában, hanem szerényen és hitelesen: hitben, reményben, szeretetben. Mindegy, hogy rogyadozó falusi templomocskában vagy katedrálisban miséznek, feladatuk az ünnep jó ízétől megfosztott, megfáradt, beteg és bűnöktől összetört lelkekbe sugározni Isten szeretetét, minden embernek átadni a legfontosabb üzenetet: „*Isten szeret téged.*”

És a szerzetesek, testvérek és nővérek, akik nem az Egyház papjai? Az *Énekek éneke* számukra is kiindulópont és mérce. A szerzetesség kezdettől fogva teljes természetességgel találta meg ebben a páros énekben legmélyebb önazonosságát. Hiszen a szerzetesi élet szinte szakmaszerűen Isten keresése, s vele töltött jegyesi együttlét. Szent Benedek apát, a nyugati szerzetesség atyja úgy határozza meg a szerzetesi hivatást, mint szüntelen keresését annak az Istennek, aki már előbb kereste az embert. Mi más ez, ha nem az *Énekek énekének* alaphelyzete, ahol minden ének azzal kezdődik, hogy a menyasszony keresi a vőlegényt, majd megtalálják egymást, elválnak, és ismét keresik egymást. Ez a földi élet. Szerzetesek által írt hatalmas kommentárok vannak a kezünkben az *Énekek énekéről*, azonban mind befejezetlenek. Szinte csak az első sorokat kommentálták. Talán azért is, mert nem tudományosan akarták végigmagyarázni ezt a könyvet, megelégedtek azzal, hogy magukra ismertek a szereplőkben és az alaphelyzetben, ahogy a teremtett lény Teremtőjével, a megváltott lélek Megváltójával szemben áll.

Maga a tisztasági fogadalom is mérhetetlenül több, mint a szexuális vágy megfékezése. Az minden kereszténynek kötelessége, a házsnak éppúgy, mint a szüzességben élőnek. A tisztasági fogadalom az Úr jegyesi szeretetének fogadalma. Ezen belül persze a nemiség sajátos beteljesedése is, hiszen az emberi szexualitás a szeretetben történő önátadásban éri el célját, és a szerzetesi élete szeretetben odaadott élet. Éppen ezért az *Énekek énekének* szóhasználata sohasem lesz túlhaladott, s erről a nyelvezetről a nagyon egészséges antropológiát tanító II. János Pál pápa sem mond le, amikor a szerzeteseknek írott enciklikájában a jegyesi lelkületről beszél.

A szerzetesi élet nem más, mint a keresztény élet lényegének felragyogtatása, s a szerzetesi fogadalom a keresztvási fogadalom jelszerü, próféta beteljesítése. Nem csoda, hogy a szerzetesi élet belső motorja az *Énekek éneke* jegyesének dobogó szíve. Enélkül teljesen színét veszett, üres, ízetlen és félelmetesen terméketlen volna a szerzetesi élete. Ezt rögtön meg is érzi a szerzetességre vágyó fiatal, és menekül abból a kolostorból, ahol ez teljességgel hiányzik. És hiába akarja az a közösség, nem lesz jövöje.

Nem véletlen, hogy amikor az Egyházat tagadják és üldözik, akkor ez az üldözés elsöként mindig a szerzeteseket éri, hiszen ök pusztán létükkel is az Egyház természetfölötti eredetére és hivatására irányítják a figyelmet. Ez pedig mindig is szálla azok szemében, akik az Egyházat tisztán evilági intézményként értékelik, tanítását és tevékenységét pedig kizárólag a társadalmi hasznosság szempontjából ítélik meg (a felvilágosult uralkodók meröben utilitarista egyházpolitikájától, mely megtartotta például a tanítással és betegápolással foglalkozó szerzetesrendeket, de egy tollvonással megszüntette a szemlélődö rendeket, egyenes út vezetett a kommunista diktatúra egyházpolitikájáig, úgyhogy nincs mit csodálkozni a médiában ma megjelenö egyházképen). Az Egyház életének középpontjában semmi sem mérhető a hasznosság vagy haszontalanság – egyébként is meglehetősen kétes érvényü – mércéjével, mert az Egyház lényege egy hatalmas, mindent lángba borító szerelem, ami pedig nem gyömszölhető be efféle kategóriákba. (Lásd még erröl az utolsó fejezetet!)

Ily módon az Egyház titka az ember lényegére is rávilágít, és föltárja az embernek azt a legmélyebb és egyben legmagasabb rendü hivatását, hogy egyesüljön Istennel, aki maga a szeretet. Éppen ezért az *Énekek éneke* értö olvasásához elengedhetetlen feltétel bizonyos tapasztalat egy valódi, azaz egész lényünket megmozgató, igaz, emberi – jegyesi, hitvesi, baráti vagy testvéri – szeretetröl. (Nem kizárólag szerelemlöl beszélek, hiszen Gonzága Szent Alajos vagy Lisieux-i Szent Teréz is olvasták ezt a könyvet, és a földi szerelem tapasztalata nélkül is átölték a szeretve levés és a szeretni tudás egzisztenciális élményét.) Ez a könyv ezért nem annyira a kezdöknek szól, hanem inkább azoknak, akiknek már van némi fogalmuk arról, hogy mi az igazi szeretet ára.

Ezért a második követelmény: eltávolodni a ma divatos, ám egyoldalú és beteg erotizmustól, amely a nemek kapcsolatát pusztán hódításnak és megszerzésnek tekinti, s nem szövetségként fogja föl. Megszerezni a gyönyört, mert jogom van hozzá – ez a hozzáállás agresszivitást termel ki az emberi psziché mélyén. Márpedig Isten a szerelemlöl egy szövetségen belül gondolkodik, a személyes, teljes elkötelezettségen belül, nem pedig erőviszonyok hálózatában. Tudományos vizsgálatok szólnak arról, hogy a házassághoz egyetlen vallásban és kultúrában sem tartozik szerelem, e kettö egyedül a zsidó-keresztény kultúrkörben kapcsolódik össze. A francia forradalom, a világtörténelem első nyíltan egyházellenes forradalma például nem bírta elviselni, hogy az Egyház a szerelem jogát érvényesítette, ezért is vette ki az állam az Egyház kezéböl a házasság intézményesítésének jogát. Az Egyház azonban mind a mai napig makacsul ragaszkodik ahhoz, hogy a házasság intézménye csakis szerelemlöl fakadhat, illetve hogy a szerelem fenntartója nem lehet más, csak a házastársi életszövetség, mert erre maga a teremtö Isten tanította meg a bünbeesett embert, és ha a világ minden hangadója próbálja is lejáratni a házasságot mint egy férfi és egy nő életre szóló szerelmének megszentelt intézményét, Jézus Krisztus és az ö Egyháza isteni erővel hirdeti a holtomiglan-holtodiglan soha túl nem haladható érvényességét.

S végül szükséges egy harmadik dolog is: az Isten iránti szeretetnek legalább a csírája. Annak az eleven emléke, hogy Isten valamikor egészen közel jött hozzád, és megéreztetted veled kimondhatatlan gyöngédségét és szelíd, mégis mindent felülmúló erejét.

Az Énekek éneke mint az új és örök szövetség ünneplése

*A kedvesem az enyém, s én az övé vagyok;
liliomok közt legeltet.
Míg föl nem támad a nappali szellő,
és az árnyékok útnak nem indulnak,
térj vissza, kedvesem, mint a gazella,
vagy mint a szarvasborjú a szövetség hegyein.*

(Én 2,16-17)

A kedvesem az enyém, és én az övé vagyok. Alighanem ez a boldog ara ajkán többször felhangzó refrén az Énekek éneke kulcsa, amellyel minden keresztény hívő beléphet abba a titokzatos univerzumba, amely nem más, mint a megkeresztelt ember legbensőbb valósága és egyben a legszemélyesebb, leghitelesebb imádsága is. Ez a kijelentés mintegy visszhangja Izrael, illetve az Egyház Völegénye szavának, amellyel az egész Ó- és Újszövetséget egybefoglalja: „*Ti az én népem vagytok, és én a ti Istenetek.*” Isten mondja ezt a szövetségekötéskor, s ezzel a szövetségekötés visszafordíthatatlanságát nyilatkoztatja ki.

A szövetségekötést nem az ember kezdeményezte. A pogány felfogás szerint az ember keresi az Istent, az Ó- és Újszövetségben azonban Isten keresi az embert. Szövetséget kötött a bűnbe esett emberiséggel, Noéval és Ábrahámmal, aki mély álomba merült a szövetségekötés pillanatában (akárcsak Ádám, amikor Isten Évát teremtette az oldalbordájából):

Amikor a nap lenyugodott, Ábrahámot mély álom fogta el, félelem szállta meg. Amikor leszállt a sötétség, füstölő kemencéhez, égő fáklához hasonló jelenség ment végig ezek között a húsdarabok közt. Azon a napon kötött szövetsége az Úr Ábrahámmal.

(Ter 15,12.17-18)

Mindig Isten a kezdeményező, az ember csak elfogadja közeledését, ám ez az elfogadás korántsem passzivitás, hanem az ember legnagyobb tette a földön. A keresztény lélek is ugyanígy mintegy álomba merül, megszűnik számára a körülötte lévő világ, amikor Isten megszólítja, hogy szövetséget kössön vele. Ezért kéri imájában Szent Ferenc:

„Uram, kérlek, hogy szereteted éltető és édes ereje vegye birtokába lelkemet, s ragadjon ki mindabból, ami az ég alatt van, hogy meghaljak a te szereteted szerelme által, ahogy te méltóztattál meghalni az én szeretetem szerelme által.”

Márpedig Isten mindegyikünket erre a szövetségre hív Szentlelke által, nem csak egyes kiválasztottakat. Ugyanúgy, mint tette Izraellel, mely a fogságból kiszabadulva a pusztában bolyongott: „*Szövetséget kötök veled, nem imádhatsz mást istent, ezért ne köss szövetséget az ország lakóival!*” (Vö. Kiv 34,10-15) A próféták tovább mennek, s egy új és örök szövetséget jövendőlnék:

„Igen, jönnek majd napok, amikor új szövetséget kötök Izrael házával, Júda házával, de nem olyan szövetséget, mint amelyet atyáitokkal kötöttem azon a napon, amikor kézenfogva kiveztem őket Egyiptom földjéről. Ez lesz a szövetség, amelyet majd Izrael házával kötök. Bensejükben adom törvényemet és a szívükbe írom.”

(Jer 31,31-33)

Kérdés, hogy a Szentírás miért éppen a szövetségekötés – amely elsősorban politikai és katonai esemény – fogalmát használja az önmaga és az ember között létesítendő kapcsolat megnevezésére. Miért nem a szerelem és házasság fogalmait alkalmazza az Isten–ember kapcsolatra? Találkozunk természetesen ilyen képekkel is az *Énekek énekén* kívül másutt is a prófétáknál, de tudnunk kell, hogy a korabeli házasságfelfogás szerint – s ez a világ jelentős részén ma is érvényben van – a nő a férfi tulajdonát képezte. Még a Tízparancsolatban is így olvassuk: „*Ne kívánd el embertársad házát, ne kívánd el embertársad feleségét*”, vagyis az asszony nem házastársként szerepel, hanem a vagyontárgyak egyikeként. Az ókorban a férfi és a nő nem volt egyenrangú, viszont a politikai-katonai szövetséget kötő népek királyai a megkötés aktusában egyenlők voltak. Ez magyarázza, hogy Isten miért szövetséggel köti magához a választott népet: ezzel Izraelt magával egyenlő rangra emeli, társának, partnerének tekinti: „*Én a te Istened leszek, és te az én népem.*”

Ugyanakkor, ha figyelmesen olvassuk, feltűnik, hogy Isten a szövetségekötés politikai és katonai nyelvezetébe beleszövi egy szerelmes férfi beszédének szavait: „*Szövetséget kötök veled, nem imádhatsz más Istent.*” Isten az ókori pogányság isteneivel – és a mai liberalizmus bálványaiival – szemben ugyanis féltékeny Isten. Ő nem enged meg vallási-erkölcsi liberalizmust, őt nem lehet megszavazni, neki csak egyféle mennyországa van: örökkévaló szeretete, mely olthatatlan lángként égeti azt, aki nem szereti őt viszont.

Amikor Isten velünk egyenrangú partneri viszonyba lép a szövetségekötés által, egyben irántunk való szerelmes szeretetének kinyilatkoztatását is adja. Ozeás próféta idejében Izrael mintegy házasságtörést követett el azzal, hogy elhagyta az egy igaz Istent, s a sokistenhitet választva a pogány népek bálványaiival parázna kapcsolatra lépett. Ezért az Úr így szólt Izraelhez Ozeás által – aki valószínűleg saját házasesetében is átélte ezt a fájdalmas és keserű tapasztalatot –:

*„Többé nem feleségem,
és én sem vagyok többé a férje – mondja az Úr. –
Távolítsa el orcájáról hűtlenségét,
mellei közül a házasságtörést.
Ha nem, hát feltárom mezítelenségét,
olyanná teszem, mint amikor született;
pusztasággá változtatom,
aszú föld lesz belőle
és szomjan hal.
Sőt gyermekeinek sem irgalmazok,
mert bűnben fogantattak.
Igen, anyjuk elzüllött,
megszégyenült, aki foganta őket,
hiszen azt mondta:
Elmegyek a szeretőim után,
akik kenyeret és vizet adnak nekem
gyapjút és lent, italt és olajat.
Nem ismerte el,
hogy én adtam neki az ezüstöt
és az aranyat is, amelyből a Baalokat csinálta.
Ezért visszaveszem tőle gabonámat, ha eljön a ideje,
s boromat is a maga idejében;
megvonom tőle gyapjúmat és lenemet,
ami mezítelenségét takarta.*

*Majd feltárom szégyenét szeretői előtt,
és senki sem szabadítja ki kezemből.
Letarolom szőlejét és fügefáit.
Ez a bérem,
amelyet szeretőimtől kaptam.
Vadonná változtatom,
a mezei vadak táplálékává.
Megtorlom rajta a Baalok napjait,
amikor illatáldozatot mutatott be nekik;
nyakékekkel és függővel díszítette magát,
úgy ment szeretői után,
rólam pedig megfélekedett! – mondja az Úr.”
(Oz 2,4b-12.14-15)*

Mi ez, ha nem egy negatív *Énekek éneke*? Ugyanazok a képek, csak éppen ellentétes értelemben. A féltékeny Isten szavai ezek, azé az Istenéi, aki végtelenül és kizárólagosan szeret. Ám éppen azért, mert ő végtelenül szerető és hűséges Isten, utolsó szava nem lehet a pusztításé, hanem csakis az irgalomé. Ezért a próféta által kinyilatkoztatja a megbocsátás és a visszafogadás, illetve a Jézusban létrehozandó új és örök szövetség idejét is:

*„Azon a napon – mondja az Úr –
így szólít majd engem: »Férjem!«
És nem mondja nekem: »Baalom!«
Nem hagyom, hogy a Baalok nevét ajkára vegye,
ne is emlékezzék többé a nevükre.
Azon a napon a kedvéért
szövetséget kötök a mező vadjával,
a magasban szárnyaló és a földön csúszó állatokkal;
eltüntetem az országból
az íjat, a kardot, a háborút.
Eljegyezek magamnak örökre
eljegyezek igazsággal, törvénnyel,
jósággal és szeretettel.
Eljegyezek hűséggel,
hogy megismerd az Urat.
Azon a napon már nem neheztelek
– mondja az Úr –,
nem neheztelek többé az égre,
s az ég sem neheztel a földre,
a föld a gabonára, a borra, az olajra,
sem azok Jiszreelre.
Elültetem az országban,
'Nincs irgalom'-nak meg irgalmazok,
'Nem népem'-hez meg így szólok: »Népem vagy!«
Ő meg azt mondja majd: »Én Istenem!«”
(Oz 2,18-25)*

S akkor Ozeásnak megparancsolja az Úristen, hogy bocsásson meg saját feleségének, hogy így mutassa be Izraelnek, milyen férj az Isten. Hirtelen megvilágosodik itt egy félelmetes misztérium: Isten haragjának, féltékenységének titka. Ez a féltékenység egyenlő a

szeretettel, hiszen Istenen kívül nincs semmi létezés, nincs jövőnk, nincs semmi lehetőségünk. Isten azért féltékeny, mert valójában bennünket félt.

Most értjük már, hogy miért is nem szabad szétválasztani, amit Isten egybekötött, tudniillik az Ó- és Újszövetséget. Hiszen egyikben is, másikban is ugyanazon egy Isten élő szava nyilatkozik meg, amely lényegében ma is érvényes és örökre megmarad. Ki értette volna meg Krisztust, ha nem szól a próféták által? Csak a teljes ó- és újszövetségi kinyilatkoztatás által ismerhettük meg annak az új és örök szövetségnek a mélységét, melyet Isten saját Fiának elküldésével kötött, s amellyel nemcsak saját benső életébe, hanem egyben az igazi emberi szeretet titkába is beavatott.

Jézus Krisztus személyében egyszerre van jelen az isteni és emberi természet. Annál édesebb szerelmet, nagyobb gyönyörűséget, mint hogy az örök, személyes Isten felvette az emberi természetet, el sem lehet képzelni. A legmélyebb egyesülés ez két személy között, a legmélyebb szövetség. Ez az a házasság, melyet az *Énekek éneke* ünnepel. S mióta Pünkösdkor *Isten szeretete kiáradt szívünkbe a nekünk adott Szentlélek által* (Róm 5,5), ez a szerelem izzik a keresztény létezés mélyén. Pünkösöd óta ezt mondja Istennek minden keresztény lélek, aki végre öntudatra ébredt: „*Kedvesem az enyém, és én az övé vagyok.*” Ez az az egyesülés, amelynek a házasság képe, egyszersmind földi szentsége is, a szüzesség pedig örök ünnepe. Ennek a misztikus násznak az ünneplése az Egyház legmélyebb hivatása is. Ez az a menyegzős lakoma, amely minden emberi gyászon, halálba hanyatláson, sötétségen túl jelen van, mert Isten örök szeretettel eljegyezte magának az Egyházat és benne mindazt, aki hisz Krisztusban, ezért teljes lélekkel mondhatjuk a velünk szövetségre lépő Istennek: „*Kedvesem, te az enyém vagy, én pedig a tiéd vagyok.*”

Az Énekek éneke az Ószövetség kontextusában

*Kelj föl, kedvesem, gyere szépségem!
Nézd, elmúlt a tél,
elállt az eső, elvonult.
A föld színén immár virágok nyílnak,
itt van a szőlőmetszés ideje,
a gerlice hangja hallatszik földünkön.
Már színesedik az első fügetermés,
hajtanak a szőlők s jó illatot árasztanak.*

(Én 2,10b-12)

A babiloni fogság után egy új bibliai műfaj jelenik meg. Az ősi szövegeket szabadon idézik, létrejön egyfajta antologikus irodalom. Ennek körébe tartozik az *Énekek éneke* is, melynek megértéséhez két forráshoz kell közelítenünk.

Először is azokhoz a szövegekhez, amelyekből származik: a prófétai irodalomhoz, mely nélkül mint kontextus nélkül nem érthető helyesen az *Énekek éneke*. Másrészt pedig ahhoz a történelembe ágyazódó teológiai tapasztalathoz, melyet Izrael a fogság ideje alatt, identitásbeli és hitbeli megpróbáltatása idején élt át: hogy bár Jeruzsálemben kő kövön nem maradt, az Úr mégsem hagyta el népét, hogy visszavonhatatlanul szereti Izraelt.

Nekünk sem szabad másként olvasni az *Énekek énekét*, mint ennek a végleges és örök szeretetnek a világosságában. Mert Isten minden egyes szava, melyet akkor mondott, amikor Izrael még gyermek volt, a végső szeretet fényében olyan megvilágítást kap, hogy a maga esetlegességében és törékenységében talán még kedvesebb, mint az utolsó szó, amely nyíltan kimondja, hogy Isten a szeretet. Amikor egy zsoltárt olvasunk, melyben például azt meri mondani a zsoltáros, hogy „*te vagy az én Atyám, Isten, anyám öle óta*”, átérezzük azt a hallatlan merészséget, amellyel a hívő ember először veszi a bátorságot, hogy Atyjának nevezze az élő Istent.

Az *Énekek éneke* a prófétai irodalomból meríti szókészletét, mindenekelőtt képeit. Az egyik fontos, visszatérő kép a szőlő hasonlata, mely a prófétáknál és a zsoltároknál is gyakran szerepel:

*A Seregek Urának szőleje Jeruzsálem háza,
és Júda népe dédelgetett ültetvénye.
Azt várta, hogy igaz tetteket vigyenek végbe,
s lám, gaztetteket követnek el.
Azt várta, hogy igazság terem náluk,
de csak jajkiáltás hallik és siralom.*
(Iz 5,7)

A szőlő Izraelt jelenti, gazdája Jahve, az örök Isten, aki szerelemmel szereti ezt a szőlőt, gondozza, ápolja, de az csak vadszőlőt terem.

Jeremiásnál felpanaszolja az Úr:

*„Sok pásztor pusztította szőlőmet,
taposta osztályrészemet.
Kietlen pusztasággá tették gyönyörű birtokomat.”*

A 79. zsoltár pedig nem egyéb, mint egy hatalmas ének arról a szőlőről, melyet Isten Egyiptomból hozott, átültetett a szent földre, úgyhogy most már betölti ágaival az egész földet. Azonban itt is valami drámai esemény következik: Isten lebontja sövényét, hadd pusztítsák el az erdei vadak, mert a szőlő nem terem neki. S így énekel a továbbiakban a zsoltáros:

*„De oltalmazd, amit jobbod ültetett,
az emberfiát, akit magadnak neveltél.”*

Ez az Emberfia Jézus Krisztus. Majd ő mondja:

„Én vagyok az igazi szőlőtő, és ti vagytok a szőlővesszők. Amint a szőlővessző sem teremhet maga, csak a szőlőtőn maradván, úgy ti sem, ha nem maradtok bennem. Aki bennem marad és én őbenne, az bő termést hoz.”

(Jn 15,1.5-6)

Amikor tehát az *Énekek énekében* szőlő szerepel, akkor egyértelműen Izraelről van szó, akit kiválasztott az Isten, és az új Izraelről, az Egyházzal, illetve a megváltott lélekről. Az *Énekek énekében* azonban nincsen hűtlenség. Isten a maga végtelen „naivságában” mindig az ideális, a hibátlan és folttalanul tiszta dolgokkal akar tanítani. Ő sohasem mond le arról, hogy valaki az emberek közül majd hiánytalanul és töretlenül viszonszereti. Ennek az eredeti isteni tervnek a kinyilatkoztatása az *Énekek éneke*. Csak a meg nem ingó, kitartó szeretet az igazi szeretet, a többi nem, legfeljebb szeretne az lenni.

A menyasszony így szól:

*„Szerelmem olyan nekem, mint a ciprusfűrt,
amely az Engedi szőlőhegyén terem.”*
(Én 1,14)

A vőlegény pedig így énekel a szerelem ébredéséről:

*„A föld színén immár virágok nyílnak,
itt van a szőlőmetszés ideje.”*
(2,12a)

Még a kar pajzán énekében is ott van a szőlőmotívum:

*„Fogjátok meg a rókákat, a rókafiakat,
mert feldülnék a szőlőt, a mi szőlőnket is,
amely éppen most virágzik.”*
(2,15)

S a költemény vége felé felhangzik:

„Előttem a szőlő, most az enyém.”
(8,12a)

Ezzel a csodálatos természeti képpel avatja be Isten Izraelt abba a titokba, hogy életet akar neki adni; és Jézus ezzel a képpel búcsúzik az utolsó vacsorán, feltárva az Egyház

misztikus valóságát. Lehet, hogy furcsa ez a képes beszéd, de Isten nem mond le erről a nyelvezetről, hogy irántunk való szerelmét kifejezze.

Ilyen kép a *harmat*, mely szintén több helyütt előfordul a prófétai irodalomban:

„*Izraelnek olyan leszek, mint a harmat. Virul majd, mint a liliom, gyökeret ereszt, mint a nyárfa.*” Illetve: „*Visszatérnek majd, hogy árnyékomban lakjanak, és az én harmatom feltámasztja őket.*” Az *Énekek énekében* pedig: „*A fejemet belepte a harmat, az éjszaka párája fűrtjeimet.*” (5,2c)

Itt van továbbá a kert motívuma. Az *Énekek énekében* akárhányszor kertről van szó, mindannyiszor azt az isteni miliót kell érteni rajta, melyben a menyasszony és a vőlegény találkozása, majd egymás keresése és újbóli megtalálása történik. Isten az embert a teremtés hajnalán egy kertbe helyezte. A kertben indul az emberiség története. Ez az Isten és ember szerelmének helye, s a bűnbeesés után itt veszíti el Isten az ember lábnyomát. Keresésére indul, és megtalálja a kert fái mögött bujkáló Ádámot. A Feltámadott is egy kertben találkozik Mária Magdolnával, aki az Urat – nem véletlenül – kertésznek nézi. Krisztus az igazi Ádám, az igazi kertész, aki gondját viseli a kertnek, mert a szívében ott él az Atya iránti hűséges szeretet.

Gyönyörű ez az egymást követő tíz ének, amelyben a menyasszony folyton keresi a vőlegényt, hogy egymásra találjanak, majd újból eltávolodjanak egymástól. Emberi életünk hiteles képe ez az állandó közeledés és távolodás, a szeretetnek ez a hullámozása. Ezt el kell fogadni emberi kapcsolatainkban, de Istennel való kapcsolatunkban is. Az elválás nem feltétlenül rossz, mert felszítja a vágyat a szeretett lény után, s hosszabb távon olyan lelki egységre vezethet, melyet a szerelmesek távolléte nem gyengít meg, sőt inkább erősít. Valami csodálatosan paradox logikája ez a szeretetnek.

A 'vágyódik' ige kétszer fordul elő a Bibliában. A Teremtés könyvében így szól Isten az asszonyhoz, a bűnbeesett Évához: „*Vágyakozol a férjed után, ő pedig uralkodni fog rajtad.*” (Ter 3,16b) Ez a vágyakozás már valami disszonanciáról árulkodik, az eredeti harmónia felbomlásáról. Az *Énekek énekében* viszont a menyasszony mondja a vőlegényről: „*Én a kedvesemé vagyok, utánam vágyódik*” (Én 7,11), vagyis Isten vágyódik az ember után. Érdekes, hogy az *Énekek énekében* eleinte mindig a menyasszony keresi a vőlegényt, ez pedig ott, abban a kultúrában, abban a világban illetlen dolognak számított. Ennek nem lehet más magyarázata, mint az, hogy nem egy egyszerű szerelmespárról van itt szó, hanem arról, hogy az ember keresi az Istent. Még meglepőbb azonban, hogy a menyasszony egyszerre csak csodálkozva veszi észre, hogy a vőlegény vágyódik utána, még mielőtt ő kereste volna. Vagyis az előző értelmezésnél maradva arról a tapasztalatról van itt szó, hogy Isten keresi az embert és vágyódik utána. Éppen erről jövendöltek a próféták:

„*Nem hívnak többé elhagyottnak,
sem országodat magányosnak,
hanem így neveznek: 'én gyönyörűségem'
és országodat: 'menyasszony',
mert az Úr örömét találja benned,
s országod újra férjhez megy.
Mert amint a vőlegény feleségül veszi a leányt,
úgy fog frigyre lépni veled felépítőd;
és amint a vőlegény örül a menyasszonynak,
úgy leli örömét benned Istened.*”
(Iz 62,4-5)

Szinte hihetetlen ez a kinyilatkoztatás: Isten örömét találja bennünk, s ugyanazt mondja nekünk, amit egyszülött Fiának: „*Te vagy az én szerelmes Fiam, benned telik kedvem.*”

Éppen ez a fordulat a kinyilatkoztatás lényege. Mert minden vallásban az ember keresi az istent. Platón mondja, hogy ez az ember lényege, mert az ember hiányokkal küszködő létező, az istenben azonban nincs semmi hiány. Ezek szerint Istennek nem hiányzik az ember, az ember az, akinek hiányzik Isten – így Platón és a filozófusok. Isten azonban föltárta a szívét, és megdöbbenve tapasztaljuk, hogy ő keresi az embert. Így kereste Ádámot a bűnbeesés után, majd hosszú évszázadokon át, amíg csak el nem jött az ő szent Fia, hogy megkeresse, ami elveszett: az elgurult drachmát vagy az elcsatangolt bárányt. A farizeusok szemében ez botrány, mert az ő logikájuk szerint annak a báránynak vissza kellett volna térnie, annak a pénznek pedig visszagurulnia, mert mindazt, amit elrontott, az embernek kellene jóvátennie. Urunk azonban mer ellentmondani ennek a logikának: azért jött, hogy keresse, ami elveszett.

Amikor az *Énekek énekében* királyról és pásztorról olvasunk, el kell tudnunk helyezni a megfelelő kontextusban. Ezekiel próféta könyvét fellapozva rögtön megértjük, hogy nem valami bukolikus idillről van szó. Ezt mondja az Úr: „*A végső időkben magam terelgetem majd juhaimat, és magam telepítem le őket.*” (Ez 34,15) Jézus pedig így szól: „*Én vagyok a jó Pásztor, ismerem enyéimet, és enyéim ismernek engem.*” (Jn 10,14)

Ugyanígy jelképes értelmű a szent város, Sion ébresztése. A próféták állandóan ébresztgetik Sion leányát, vagyis magát Izraelt:

„Ébredj föl, ébredj föl, kelj föl, Jeruzsálem! Kelj föl, kelj föl, öltözz erőbe, Sion. Öltsd fel legszebb ruhádat, Jeruzsálem, te szent város. Kelj föl, ragyogj föl, mert elérkezett világosságod, és az Úr dicsősége felragyogott fölötted.”

(Iz 51,17;52,1;60,1)

Az *Énekek énekében* pedig a vőlegény így ébresztgeti kedvesét: „*Kelj föl, kedvesem, gyere, szépségem!*” Az *Énekek éneke* refrénje ugyanakkor arra szólít fel, hogy ne ébresszék fel a vőlegényt. Igen, mert a végső idő, a beteljesedés ideje Istennek is mintegy az ébredése lesz. Nem tőlünk függ. Úgy írja le az ember és az Isten találkozását, mint ébredő szerelmesek találkozását, akik újra rádöbbennek a közöttük lévő szeretet hasonlíthatatlan ajándékára. A keresztény élet nem más, mint ébredések sorozata. Szent Pál is ezt mondja: „*Ébredj föl, te álmos, és Krisztus rád ragyog.*”

Elmélkedésünk elején arról beszéltünk, hogy az *Énekek éneke* is kulcs a prófétai irodalomhoz. Valóban, mert Isten Izrael iránti szerelmének képei megóvnak azoktól a téves értelmezésektől, melyekkel a prófétai jövendöléseket például a Jézus korabeli zsidók értették, tudniillik politikai és gazdasági szinten. Eszerint a napok, a végső napok Izrael dicsőségét fogják elhozni. S a rabbik minden szombatn arról ábrándoztak, hogy micsoda nagy szőlőszemek lesznek majd akkor, és mi mindent fog teremni Izrael földje, és hogy nem lesz pogány Izrael földjén. Ez tüzelte fel a korabeli zsidóságot a rómaiak ellen, és ezért vártak Jézusban is politikai messiást. Az *Énekek énekében* azonban Isten egyértelműen kinyilatkoztatja, hogy nem politikai és gazdasági fölvirágzást ígér Izraelnek és földi boldogulást az egyes embernek, hanem egzisztenciális, tehát a létezését legmélyebben érintő, személyes szeretetet és beteljesülést.

A végső napon ez az egzisztenciális istenemberi szerelem eléri és átalakítja az anyagvilágot, az univerzum egészét:

Maga a természet sóvárogva várja Isten fiainak megnyilvánulását. A természet ugyanis mulandóságnak van alávetve, nem azért, mert akarja, hanem amiatt, aki abban a reményben vetette alá, hogy a mulandóság szolgálai állapotából majd fölszabadul Isten fiainak dicsőséges szabadságára.

(Róm 8,20-21)

A teremtett világ ugyanis nem pusztán díszlet az istenemberi drámához, hanem olyan ajándék, mely közvetíti Istennek az ember iránti szeretetét. Az ember elbukása az oka a természet sebzettségének is. Nem az anyag romlott meg, hanem a mi anyagvilághoz fűződő viszonyunk. Többé már nem ajándékot látunk benne, s ezért nem ismerjük föl Isten dicsőségét sem, mely szelíden átdereng rajta. Azon a napon, amikor az örök Szeretet, az Isten Krisztus dicsőséges második eljövetelekor az embert fölébreszti a halál álmából, az egész természet is új, romolhatatlan életre támad. Erről a napról, erről az ébredésről énekel az *Énekek énekének* völegénye, azaz maga Krisztus:

*„Kelj föl, kedvesem, gyere, szépségem!
Nézd, elmúlt a tél,
elállt az eső, elvonult.
A föld színén immár virágok nyílnak,
itt van a szőlőmetszés ideje,
és gerlice hangja hallatszik földünkön.
Már színesedik az első fügetermés,
hajtanak a szőlők s jó illatot árasztanak.
Kelj föl kedvesem, gyere, szépségem!
Sziklák hasadékában fészkelő galambom,
rejtekhelyeden, a szirtek szegélyezte ösvényen
mutasd meg arcodat, hadd halljam hangodat,
mert szépen cseng a hangod és bájos az arcod.”*
(Én 2,10b-14)

Az Énekek éneke és az Újszövetség kapcsolata

*Húgom, mátkám, máris megyek a kertembe,
szedem a mirhámot balzsamommal együtt;
egyenest a lépből eszem mézemet,
megiszom boromat a tejemmel együtt.
Barátaim, egyetek, igyatok,
ittasodjatok meg, kedveseim!*

(Én 5,1)

Ha Jézus Krisztust mint Izrael Vőlegényét akarjuk megismerni, ahhoz a jelenethez kell visszamennünk, ahol ő egyértelműen elkötelezi magát menyasszonya mellett: a Jordán partjára, ahol Keresztelő Jánostól fölveszi a keresztséget. Ami azelőtt történt, a harminc év csöndje Názáretben, az az Atyával való titokzatos párbeszéd és a fölkészülés ideje. Keresztelő Szent János bűnbánatra hívja Izraelt, mert próféta lévén megérzi a Vőlegény közelségét. Ő magát a Vőlegény barátjaként határozza meg, aki együtt örül a Vőlegénnyel (Lásd Jn 3,28-30).

Izrael, Jahve hűtlen menyasszonya, bűnös és méltatlan kedvese bűnbánatot tart, Jézus pedig elfogadja ezt a menyasszonyt, és felkínálja neki isteni szerelmét. Ekkor megnyílik számára az ég, s az Atya szózata hallatszik: „*Ez az én szerelmes Fiam, benne telik kedvem*”. És a Lélek galamb képében ott lebeg fölötte. A galamb egyébként Izraelnek, illetve az új Izraelnek, az Egyháznak is jelképe. Azé a misztikus menyasszonyé, akit az *Énekek éneke* vőlegénye is galambnak nevez:

*„Kelj föl, kedvesem, gyere szépségem!
Sziklák hasadékában fészkelő galambom,
rejtekhelyeden, a szirtek szegélyezte ösvényen
mutasd meg arcodat, hadd halljam hangodat,
mert szépen cseng a hangod, és bájos az arcod.”*
(Én 2,13-14)

Isten Lelke nem prófétává keni fel Jézust, hanem sokkal nagyobb méltóságra, Izrael Vőlegényévé, s arra indítja, hogy vele szorosán együttműködve Atyjával való kizárólagos és örök kapcsolatát ossza meg Izraellel és az emberiséggel. Ez a küldetés pillanata. Előbb ugyan még visszavonul a pusztaságba, hogy Atyjával legyen, de onnan visszatérve már mint felkent Vőlegény lép Izrael elé, hogy az Atya szerelmével szeresse őt, s kiárassza rá kettejük szeretét, a Szentlelket.

Jézussal beteljesedik a teremtés rendje. Ő is, mint minden férfi arra kapott hivatást, hogy életet adjon: „*Azért jöttem, hogy életük legyen, és pedig bőségben.*” Vele új idő kezdődik, ahol már nem nősülnek és nem mennek férjhez, s a víz, amit ő ad, örök életre szökellő vízforrás lesz. Ő maga is Vőlegénynek nevezi magát, amikor a farizeusok számon kérik rajta, hogy az ő tanítványai miért nem bőjtölnek.

Jézus így válaszolt: „Bőjtölhet-e a násznép, míg vele a vőlegény? Amíg velük a vőlegény, nem bőjtölhetnek. De eljön az idő, amikor kiragadják körükből a vőlegényt, akkor majd bőjtölnek. Senki sem varr régi ruhára új szövetből foltot. Vagy ha igen, akkor az új szövet kiszakítja a régit, és a szakadás még nagyobb lesz. És senki sem tölti az új bort régi tömlőbe,

vagy ha mégis, a bor szétveti a tömlőt, és a bor is, a tömlő is tönkremegy. Az új bor új tömlőbe való.”

(Mk 2,18-22)

Jézus itt feltárja legbensőbb valóságát, s egyben megvilágítja az *Énekek éneke* világát, a végtelen, személyes, isteni módon ragaszkodó és az emberrel egygyé váló élet hallatlan újdonságát. A szétszakadás, szétrepedés erőteljes képeivel azt fejezi ki, hogy mindezt nem lehet semmiféle előzményből megmagyarázni. Nem csodálom, hogy a farizeusok erre majdnem köveket ragadtak, s a Heródes-pártiakkal együtt azon kezdtek tanakodni, hogyan veszíthetnék el Jézust. Hiszen azzal, hogy Izrael Völegényének nevezte magát, Istennel helyezte magát egy szintre, jobban, mintha nyíltan Isten Fiának mondta volna magát. (Ez a kijelentés nemcsak legmélyebb identitásának kinyilatkoztatása, de egyben a passió kezdete is – erre utal az is, ahogy megjövendőli a völegény erőszakos kiragadtatását a násznép köréből.)

Ebben az összefüggésben egészen új jelentőséget nyer a János-evangéliumban Jézus nyilvános működésének első eseménye, a kánaai menyegző. Sokkal többről van szó, mint csupán arról, hogy Jézus részt vesz egy emberpár szerelmének ünneplésében, és új bort ad nekik, mert nem akarja, hogy örömük megfogyatkozzék. A kánaai csoda s egyáltalán Jézus részvétele ezen az esküvőn egy sokkal mélyebb valóságnak, Isten népe iránti szerelmének képe, Jézus Krisztus egész megváltói működésének összefoglalása. Hiszen itt szerepel először a János-evangélium központi gondolata: Jézus órája – a kereszthalál és a megdicsőülés, vagyis Isten szeretetének végleges kinyilatkoztatásának órája –, melyet most anyja, Mária kedvéért előrehoz. A bor végül csak elfogy, de Isten szeretete, amit Jézus ajándékba adott s amit egymásnak közvetíthetünk, nem fogy el soha. Hiszen ő azért jött, hogy menyegzőt rendezzen Izraelben.

Jézus földi működésének, egész művének lényege, modern kifejezéssel a mélystruktúrája nem más, mint menyegző, Isten és az ember, Isten és Izrael, illetve az Egyház szerelmének ünneplése. Ezért mondja el a példabeszédet a királyi menyegzőről: „*A mennyek országa hasonlít a királyhoz, aki menyegzőt rendezett a fiának. Elküldte szolgálait, hogy szóljanak a meghívottaknak.*” (Mt 22,2-3) Ismerjük a példabeszéd értelmét. Isten elsősorban Izraelnek rendezett lakomát, de mivel Izrael meghívottjai visszautasítják, kibővül a meghívottak köre. Immár az egész emberiség hivatalos a lakomára, ám akin nincs menyegzős ruha, az a külső sötétségre vettetik, vagyis a kárhozatra.

Mi is ez a menyegzős ruha? Sokan sokféleképpen magyarázták, végső, teljes értékű választ azonban csak az *Énekek éneke* adhat: a menyegzős ruha nem egyéb, mint az ünneplés lelkülete. És itt visszakanyarodunk az iménti megállapításhoz: amint Jézus Krisztus életének, úgy a Krisztus-követő ember életének is legmélyebb identitása az ünnep, az, hogy meghívást kapott a Bárány menyegzőjére. Csak a menyegzős ruha, vagyis az ünneplő lelkület teszi lehetővé, hogy megértse, mi is ez a menyegző, s Jézus Krisztusban hogyan egyesül az isteni és az emberi. Akin nincs menyegzős ruha, ezt a nászünnepet nem értheti és nem is élheti.

És bár Jézus menyegzővel kapcsolatos példabeszédeiben nem esik szó a menyasszony kilétéről, mégis sejteni lehet, hogy mi magunk, akik meghívást kaptunk a menyegzőre, vagyunk a menyasszony, máskülönben nem lenne érthető, miért jelent végleges és helyrehozhatatlan hibát, ha visszautasítjuk vagy lekéssük a menyegzőt. Hiszen nem másról van szó ezekben a példabeszédekben, mint hogy a menyasszony, az Egyház menyegzőjéből való kirekesztődés egyet jelent a kárhozattal, ebből pedig egyértelműen következik, hogy nem csupán egyszerű vendégek vagyunk ezen az ünnepen, hanem egzisztenciálisan, lényünk legmélyéig érintett résztvevők.

Titokzatos módon teljesedik ki a jegyesi misztérium az Úr szenvedéstörténetében. Jól kifejezi ezt a régi magyar népének, amely Jézusról mint mennyei Völegényről, a keresztfáról pedig mint jegyesi ágyról énekel. Az, ami az utolsó vacsorán történik, az Isten és ember

szerelmének örök megpecsételése. Az úrvacsorában Pünkösdtől fogva az őskereszténység nem kevesebbet ünnepelt, mint kommuniót, szentségi egyesülést. Erre utal a Jelenések könyvében a laodiceai egyháznak diktált levél is, melyben ezt mondja az Úr: „*Nézd, az ajtóban állok és kopogok. Aki meghallja szavam, és ajtót nyit, bemegyek hozzá, vele eszem, ő meg velem.*” (Jel 3,20)

Érdekes a jelenet, amikor feltámadása után Mária Magdolna kertésznek nézi Jézust. A paradicsomi idill sajátos újszövetségi megfogalmazása ez. Ismét a kertben van az Isten és az ember, az új Ádám és az új Éva – csakhogy Éva, a menyasszony nem Mária Magdolna – Jézus nem is engedi meg neki, hogy átkarolja a lábát –, hanem ismét csak maga az Egyház. A Feltámadott odaküldi Magdolnát, ahol tanítványai vannak, mert az ő szerelme a szentek gyülekezetére árad. Mária Magdolna pedig akkor már nem azt mondja: „*Láttam a Mestert*”, hanem „*Láttam az Urat*”, a Kürioszt, az Adonájt, a fölséges és örök Istent. Hite akkor lesz teljessé, amikor az Egyházba érkezik, amikor véglegesen megtalálja a helyét a Menyasszony oldalán.

Szent Pál Jézus Krisztus kinyilatkoztatása alapján ugyancsak felfedezi az Egyház jegyesi identitását.

– „*Saul, Saul, miért üldözöl engem?*” – hallja a mennyei hangot.

– Nem téged üldözlek, Jézus – szeretné válaszolni –, hanem egy zsidó szektát.

Ám Jézus félreérthetetlenül azonosítja magát a bizonyos szektával, s ez a felismerés leteríti Sault. Itt, ebben az élményben gyökerezik az a hatalmas, teológiai jelentőségű meglátás, melyet az Efezusi levél 5. fejezetében olvashatunk, ahol férfi és nő házastársi kapcsolatát az Apostol Krisztusra és az Egyházra vonatkoztatja.

Krisztus is szerette az Egyházat, és feláldozta magát érte, hogy a keresztségben az élet igéje által tisztára mosva megszentelje. Ragyogó tisztává akarta tenni az Egyházat, amelyen sem szeplő, sem ránc, sem egyéb efféle nincsen, hanem szent és szeplőtelen. Így szeresse a férj a feleséget, mint a saját testét, mert aki feleségét szereti, önmagát szereti. Hiszen saját testét senki sem gyűlöli hanem táplálja és gondozza, akárcsak Krisztus az Egyházat.

(Ef 5,25-29)

Valóban *nagy titok ez*, s egyetemes; a szüzességet vállalók sincsenek belőle kizárva, hiszen nekik is jegyesi hivatásuk van, csak ők egész életüket az Úrnak szenteltség jegyességében élik, testükben elővételezve az örök odaadást.

Az utolsó kép az Egyházzal a Jelenések könyve legutolsó fejezetéből való, ahol ezt olvashatjuk: „*Akkor láttam, hogy a szent város, az új Jeruzsálem alászállt az égből, az Istentől. Olyan volt, mint vőlegényének fölékesített menyasszony.*” (Jel 21,2) Lám, milyen gazdag s mégis koherens egész az Újszövetség egyházképe! Semmiféle körmönfont ügyeskedésre, mesterkéltségre nincs szükség, amikor az Újszövetség és az *Énekek éneke* viszonyát vizsgáljuk, mert a kettő szervesen összekapcsolódik. S a menyasszony, az Egyház nap mint nap, a világ végezetéig hívogatja isteni Jegyesét, Krisztust, a Szentlélekben: „*Marana Tha – Jöjj el, Úr Jézus!*, a Jegyes pedig eljön, hogy örökre magával vigye szeretett menyasszonyát abba a menyegzős házba, ahol az örvendező ünneplés tart örökkön-örökké.

Az Énekek éneke mint a személyes istenszeretet iskolája

*Bárcsak testvérem volnál,
és szoptad volna az anyám emlőjét!
Ha utcán lelnélek, ott megcsókolnálak,
akkor nem vethetne meg érte senki.
Magammal vinnélek és bevezetnélek
anyámnak házába, és te taníthatnál,
én meg itatnálak fűszeres borral,
gránátalma musttal.
A balját a fejem alá teszi,
a jobbával meg átölel engem.*

(Én 8,1-3)

Az *Énekek énekét* nevezhetnénk a személyes istenszeretet iskolájának is. Hiszen az ember tudattalan világában jelen vannak az Istennel való ősi, végtelenül gyöngéd intimitás bűn által megtépázott maradványai, s ezért minden egyes ember, függetlenül attól, hogy hívő vagy sem, öntudatlanul is vágyakozik a mély bensőségességre, de próbálkozásai nagyon sokszor keserű csalódásba torkollanak. Az *Énekek éneke* azonban megtanít arra, hogyan juthatunk el a szeretetnek Istentől kívánt és emberhez egyedül méltó mértékéhez, a teljes és örök önátadáshoz.

A *Bölcsesség könyvében* olvassuk, hogy Isten halhatatlanságra teremtette az embert, a saját lényének képmására. Az Éden, a Paradicsomkert nem más, mint az embernek ez az őseredeti, őt legmélyebben meghatározó vonatkozása az élő Istenhez, aki saját lényének képmására, halhatatlannak teremtett minket. A „képmás” szó festményre vagy szoborra utal, Istennek ezt az embert teremtő tevékenységét pedig a szent író a festő, illetve szobrász munkájához hasonlítja, aki saját maga portréját készíti. Ám egyetlen festő vagy szobrász sem tudja élővé varázsolni művét, legyen az bármilyen élethű alkotás, Isten azonban az élet leheletét, a Szentlelket adta az általa készített képmásba, s így élő, szabad és viszontszeretetre képes személyt alkotott.

S minthogy az Atya mindent a Fiúért, Jézus Krisztusért, illetve általa és benne teremtett, így valójában mindnyájan Isten Fiának képét hordozzuk, őrá hasonlítunk. Ezt jelenti, hogy mi mindannyian részesültünk Krisztus istenfiúságának misztériumában. Ez pedig kinyilatkoztatás, az emberi értelem erre magától nem jött volna rá soha. S mivel kinyilatkoztatott igazságról van szó, elsősorban nem magyarázni kell, hanem életünket kell a fényébe helyezni.

A mi első, alapvető létbeli vonatkozásunk nagyon mély: a megtestesült Igéhez, Jézus Krisztushoz, az Atya egyszülött Fiához hasonlítunk, aki az Atya tökéletes képmása, elsőszülött minden teremtmény előtt. Ezért az a viszony, mely az embert a teremtő Istenhez fűzi, nem csupán a teremtmény viszonya az őt a semmiből létrehozó Alkotójához, hanem mindennél mélyebb és meghatározóbb gyermeki, illetve testvéri, jegyesi kapcsolat az élő Istennel. Ez a vonatkozás egyben létünk gyökere, alapja. Abban a mélységben, ahol a mi Krisztushoz való hasonlóságunk van, nincsenek nem vagy bőrszín szerinti különbségek, mert ott mindannyian az irántunk való végtelen isteni szeretetből vagyunk összeszöve.

A sátán irigysége folytán azonban az ember elbukott, és elszakadt az Istentől. Ez az áteredő bűn: nemzedékről nemzedékre örököljük az Istentől való idegenséget. Mégis, az ősbűn sem tudta kitörölni belőlünk egészen az istenképiséget. A Szentírás a bűnbeesés után is

úgy beszél az emberről, mint akit az Isten szeret, és mint aki képes keresni az Istent, sőt Hénokról például azt olvassuk, hogy az Istennel járt. Isten képmása tehát tovább él bennünk, s emiatt vágyunk vissza az elveszített Paradicsomkertbe, az Istennel való gyöngéd, szeretetteljes kapcsolatra.

Minden ember kimondatlanul is vágyik arra, hogy valaki feltétel nélkül elfogadja, s ebben a vágyban az a mélységes, Istentől belénk ültetett igény jelenik meg, hogy személyünkben, a létezés forrásánál legyünk elfogadva, függetlenül erényeinktől és érdemeinktől. Ez a mélységes mély intimitás utáni vágyunk nincs megjelölve a nemiséggel, nincs közvetlen köze a szexualitáshoz (ezért óhatatlanul csalódik, aki ezen a téren keresi a beteljesülését), mivel transzcendens, vagyis túllépi az ember evilági korlátait és Istenre vonatkozik.

Erről a valamikori paradicsomi állapotról, istenközelségről nem csupán öntudatlan vágyakozásunk tanúskodik, hanem néha közvetlen módon is tapasztalatot szerezhetünk róla, például álmunkban. Egy szentéletű rendtársam nem sokkal halála előtt mesélte el nekem, hogy fiatal egyetemistaként nem készült sem papnak, sem szerzetesnek. Hazament nyárra az édesanyjához. Éjszaka kint aludt a tornácra, édesanyja pedig odabent, a szobában. Egyszer csak valaki, hasonlíthatatlanul gyöngéd és édes hangon, mely az egész kozmoszt átjárta, a nevére szólította, és azt mondta neki: „Add nekem a tisztaságodat!”. Így lett belőle Istennek szentelt szerzetes.

Ugyancsak az Istennel való őseredeti, bensőséges kapcsolat megnyilvánulásaként értékelem a halálközeli élmények alkalmával szerzett tapasztalatot, melyet sokan ösztönösen túlvilági istentapasztalatként értelmeznek. Egy nagyon kedves, egyszerű munkásember mesélte, hogy munka közben balesetet szenvedett, s eszméletét veszítve érezte, hogy sodródik a halál felé. Közben valami végtelenül nagy szeretetet érzett. Azután megmentették, és visszatért a földi életbe. Némileg hasonlót én is átéltem egy autóbaleset alkalmával: az izgalmat, hogy most meghalok, majd azt a rendkívüli dolgot, hogy mindent egyszerre látok, végigfut előttem minden, ami eddig történt, egy pillanat törtrésze alatt, majd a végtelen nyugalmat és csöndet. Említhetném még a klinikai halálból visszatértek beszámolóit – ők nem a túlvilágról jöttek vissza, mert a túlvilágról senki más nem jött vissza, csak egyedül a feltámadt Krisztus, hanem megízlelték a paradicsomi állapotot, mely foszlányaiban, eltemetve ott él mindnyájunkban; egy földült bensőségesség darabjai beúsztak tudattalan világuk végtelen tengeréből az érzékelhetőség, a felfoghatóság horizontjába, s ez hirtelen felkeltette bennük, mintegy utolsó ösztönös vágyként, hogy teljes ráhagyatkozással vessék bele magukat Isten gyöngéd karjaiba.

Milyen szomorú, hogy míg van nemi felvilágosítás – és szerencsére ez ma már sokszor nem csak a különböző technikákra, védekezési módszerekre és a minél nagyobb gyönyör elérésének módjaira terjed ki, hanem azt célozza, hogy a kamaszkorba jutó fiú és lány ismerje fel és fogadja el a benne megmozduló ősi és hatalmas erőket, tanuljon meg velük élni és készüljön a testi-lelki önátadásra, akár házasságban, akár szüzességben –, nincsen felvilágosítás arra vonatkozólag, hogy a hívő ember észlelje, fölismerje magában az Istennel való egykori gyöngéd intimitás maradványait. Ezen a téren mindmáig elmaradt a felvilágosítás, helyette éppenséggel egyfajta elhomályosításnak vagyunk tanúi, melyet egyrészt a pszichológiát illetékességi körét meghaladó módon művelők, másrészt pedig az ezoterikus és okkult „tudományok” képviselői folytatnak, nem is sikertelenül. (Ezzel szemben milyen kevesen vannak, akik úgy tesznek, mint az öreg, félig vak, egyébként pedig közömbös és lusta pap, Héli, aki minden megalkuvása mellett is tudta, hogy a kis Sámuel maga az Úr szólítja. Nem hagyta, hogy a fiú összekeverje Isten hangját a képzeletével, a nemi vágyaival vagy az emberi szeretet egyéb, máskülönben tiszteletreméltó mozgásaival, hanem arra buzdította, hogy figyeljen oda arra a hangra, mely közvetlenül Istentől jön, és válaszoljon rá.) Az Édenkert tudattalan emlékei valóban óriási energiát hordoznak, s ez felülmúlja az összes többi ismert pszichés energiát. Olyan, mint a természetben az

atomenergia, tiszta és nagy hatékonyságú, ám rosszul kezelve, visszaélve vele hatalmas pusztulást idézhet elő.

Valójában még a bűnbeesett ember sem a másik embertől tanul szeretni, hanem Istentől. Az Istennel való legmélyebb egység megmaradt nyomai által keltett vágy hajtja arra, hogy belekapaszkodjék az édesanyába úgy, mintha Istenbe kapaszkodnék. Jól mutatja ezt az ún. primitív népek zseniális tévedése, az anyaistenkultusz. Az édesanya gyermeke iránti szeretetét a gyermek e mélységes létebeli egység, a mindenestül való belekapaszkodás igényén keresztül fogja fel és élvezi. Őt pszichéje legmélyén az Éden szétrobbant darabjai „emlékeztetik” az ősi, feltétel nélküli szeretetre, melyet ott az ember egész lényével megtapasztalt. Amikor az anyaméhben volt, Istenben volt, aki előlről-hátulról közrefogta őt. A születés azért is rémületes esemény, mert általa a bűntől sebzett pszichében az Édenből való kiűzetés szörnyű ténye idéződik fel. Mi lesz velem? Kiesem az abszolút védelemből, intimitásból, az Istenből? S amikor az édesanya mégis szeretettel karjába veszi, akkor ez az anyai ölelés az újszülöttnél már kezdettől ott szunnyadó ősi, Isten felé törekvésre ad valamiféle, ha nem is egészen kielégítő választ. Ezért alkotja meg az ember az anyaisten képét: valójában az anyát isteníti, mert őrá vetíti az Isten utáni ősi, ösztönös intimitás-vágyát.

Ezek után nincs mint csodálkozni azon, hogy Isten maga is úgy beszél el Izrael felkarolását, mintha egy kitett újszülöttet emelne anyaként magához. A kinyilatkoztatás kezdetén, amelynek az a lényege, hogy Isten még mélyebb kapcsolatba, az ő személyes életébe vonja az embert, így beszél: „*Amikor véredben fetrengtél, Izrael, amikor kitettek téged, megsajnálalak és felkaroltalak.*” Majd a próféták által olyan egységet, szövetséget, olyan intimitást ígér Izrael népének és rajta keresztül az emberiségnek, amely felülmúlja a paradicsomi állapotot.

Ádám és Éva kapcsolatában a bűn előtt az ősi, Istennel való bensőséges kapcsolat egyértelműen ragyogott, s egymás iránti szeretetükben is ez nyilvánult meg. A bűnbeeséssel azonban, abban a pillanatban, hogy az Istennel való intimitást megszakította az ember, megszűnt az emberek egymás közötti kapcsolatának ez az áttetsző, Isten intimitását tükröző és közlő jellege. Ezért az eredeti bűntől megsebzett szívünk, a földi szeretetben megsejtve a végtelent, hajlamos saját elhomályosult érzelmeit, vágyait abszolutizálni, és a teremtményben keresni azok beteljesülését. Ezáltal bálványimádóvá lesz, a vesztébe rohan és sokszor társát, a szeretett másikat is magával rántja. Mindez pedig csak Jézus Krisztusban, a minket szerelmes odaadással szerető Isten Fiában gyógyulhat meg, aki viszont két ember szerelmét és életszövetségét szentségi fokra emeli.

Az *Énekek éneke* így egyfajta prófécia, amely Istennek az ember iránti égő, isteni szerelméről szól. Mindez majd a megtestesüléssel teljesedik be, amikor a második isteni személy „*emberré lett és közöttünk lakott. Láttuk az ő dicsőségét, mint az Atya Egyszülöttjének dicsőségét, akit kegyelem és igazság tölt el.*” (Jn 1,14) Az Édenkert, a paradicsomi állapot ezt a fajta intimitást azért nem ismerte, mert Ádám a földből vétetett, Isten viszont szellem. Amikor azonban Isten Fia felvette a mi természetünket, emberségünkkel örökre egyesült. Ez az egyesülés jegyesi mozzanat, és végtelenül felülmúlja a menyasszony legszebb álmait is. Van valaki, aki *értem* lett ember. Aki nem csupán megismert és megszeretett engem emberi története folyamán, hanem emberi léte gyökereiben értem van.

Jézus Krisztus azért egyesült az én emberségemmel, hogy én istenségének részese lehessen a hit és a keresztség által. Ezért a keresztség szentsége jegyesi és házassági esemény volt az őskereszténység életében. Erre utalnak a hittanulókat fölkeszítő szentbeszéddek. Szent Ambrus például az *Énekek éneke* ötödik fejezetének első mondatát: „*Barátaim, egyetek-igytatok, ittasodjatok meg, kedveseim!*”, De *Sacramentis* című művében úgy magyarázza, hogy a katekumenek most megköstölhetják az isteni édességet a keresztség, a bérmálás és betetőzésésképp az Oltáriszentség vétele által. A keresztelés ősi rítusa maga is tele volt az

Énekek énekére való merész utalásokkal. A katekumennek az *Énekek éneke* menyasszonyának szerepével kellett azonosulnia, s jegyesként hallgatnia Krisztus szavait. Bevezették a Király nászházába, vagyis az Egyházba. Amint a keresztelőmedencéhez, a baptisztériumhoz értek, a jelölt levetette ruháját, s ez az *Énekek éneke* menyasszonyának következő mondatára rímelt: „*Már levettem a ruhámat, hogy vegyem fel újra?*” És Szent Ambrus folytatja: „*Most pedig az angyalok kísérik titeket az oltárhoz és kérdik csodálkozva: »Ki az ott a puszta felől, aki erre tart és a szerelmesére támaszkodik?«*” A bérmálás szentségének kiszolgáltatásakor pedig ezt a mondatot idézték: „*Tegyél a szívedre pecsétnek, mint valami pecsétet a karodra*”. A bérmálás tehát egyfajta eljegyzés, a szentáldozás pedig a beteljesedés, az egyesülés az isteni Jegyessel, Krisztussal. S ez az állapot messze felülmúlja azt az ősi, harmonikus istenkapcsolatot, hiszen Ádám nem is álmodhatott arról, hogy egyesüljön a teremő Istennel. Nemhiába kezdődik az egyik karácsonyi oráció a következőképpen: „*Isten, aki az embert csodálatosan megteremtetted, és még csodálatosabban újjáalkottad...*”

Soha nem látott bensőséges kapcsolat ez. Mindegyikünket úgy szeret, mintha számára én lennék a világon az egyetlen. Ez az a kizárólagos, végtelen és személyes szeretet, amelyre minden ember vágyik. Ezért az igazi keresztény áldozástól áldozásig él. Minden más csak közjáték, előkészítés vagy következmény. Ettől ünneplés a keresztény létezés. Az *Énekek éneke* megtanít arra is, hogy igazán magasrendű emberi kapcsolat csak az lehet, amit a hétköznapiak sem szűrkihetnek el, mert a mélyén állandó ünneplés folyik, melynek megvan a sajátos rítusa. Fut a Jegyes; pár pillanatra találkozunk, majd ismét el kell válnunk, mert elolvad szentségi jelenléte. Ahogyan a kenyér megszűnik kenyér lenni, úgy ő is „elfut”, hogy ismét jöhessen.

Az Egyházban és minden keresztény lélekben zajlik ez az ünneplés. S amint a szent liturgia, az Anyaszentegyház istentisztelete az egész egyháztörténelem legbenső magja, melyben egyszerre van jelen a nászház vigassága, az ajándékozás, a játékoság, az ének és a csend, úgy a keresztény ember benső életében is napról napra folytatódnia kell az Úrral való misztikus jegyesség ünneplésének. Minden kor minden misztikusa és nagy imádkozója mindig is az *Énekek éneke* nyelvét beszélte, hiszen maga az Úr is ezen a hamisítatlan bibliai nyelven szólt hozzájuk. Ez a személyes ima, benső ünneplés nem tartozik másra, ám a közös istentisztelet éppen az ilyen bensőséges imádkozók jelenlététől forrósodik át, s alakul valóban a Vőlegény-Krisztus és a Menyasszony-Egyház párbeszédévé és édes ölelkezésévé.

„Liliom-erdőmből jövök... Kápolnám falait liliomok borítják. Ezek szimbolumok (...), s a psalterium, a cythara is csak az; csak jelzi azt a másikat, azt a fölségest, mely a szívben zeng s hullámszik s föltör s ujjongó akkordjaival magával viszi s sodorja a világot. Ahogy a gyorsvonat irama magával ragadja a leveleket s papírdarabokat, a tollat s a szemetet: úgy ez a »hosanna in excelsis«, ez a lengő s vad táncban az Úrnak hódoló lelkiség magával ragadja a világot, az időt, s tért, a csillagokat, holdakat, Andromacheködeit, a saturnusi gyűrűk megperdülnek tőle. A lélek, az isteni szeretettől inspirált s megrészesített lélek ünnepli nászát, boldogsága glóriás ünnepét. Hozsanna! Hozsanna.”

(Prohászka Ottokár)

Az Énekek éneke és az Egyház misztériuma

*Csitt! A szerelmem! Nézzétek, ő jön ott,
ugrál a hegyeken és szökell a dombokon!
Szerelmem olyan, mint a gazella.
Nézzétek, már itt áll házunk falánál,
benéz az ablakon, nézelődik a rácson át.*

(Én 2,8-9)

Nemcsak a kívülállók érzik, hogy a katolikus Egyházban van valami felfoghatatlan, nyugtalanító titok, amely, ha akarják, ha nem, hatással van rájuk: csodálatot ébreszt, vagy sokszor épp ellenkezőleg, megbotránkozást, sőt agresszivitást vált ki bennük. Be kell vallanunk, hogy az Egyház misztériuma előbb-utóbb bizony számunkra is kérdéseket vet fel, s ezekkel foglalkoznunk kell, különben kereszténységünk csupán külsőség, tartalmát vesztett szokásrendszer marad, vagy pedig abba a zsákutcába jutunk, amelybe oly sok kortársunk téved: Jézus Krisztus – igen, Egyház – nem!

Hány magát becsületesnek tartó keresztény hagyja el az Egyházat mondván: elég nekem, ha hiszek Istenben és elfogadom Jézust, minek kellene ehhez a római pápa, a püspökök meg a papok, a különféle intézmények és hókuszpókuszok, egyáltalán minek összekeverni Isten világát az emberi világgal, az örökkévalót és változhatatlant az esetlegessel, mulandóval és változékonnyal? Amíg Istenre gondolok, minden tiszta és világos, de ha az Egyházra nézek, minden zavarossá válik, különösen ha azt a megszámlálhatatlanul sok keresztény felekezetet tekintem, mely mind-mind Krisztus igazi Egyházának mondja magát.

Mindezek a gondolatok azokat is megkísérthetik, akik nem annyira „következetesek”, hogy levonva a konzekvenciát többé be sem teszik lábukat a templomba, hanem azért hébe-hóba, legalább a nagyobb ünnepeken elmennek misére, megállnak hátul, keresztbe font karral vagy összekulcsolt kezüket ágyékuk előtt lógatva, s időnként lopva órájukra pillantanak, hogy mikor lesz már vége ennek a modern embertől merőben idegen ceremóniának, melytől furcsán kínos érzésük támad, s amely minden bizonnyal a papok találmánya, akik ezen keresztül akarják fenntartani – az utóbbi időkben ugyancsak megtépázott – hatalmukat és tekintélyüket.

Akik nem elégszenek meg azzal, hogy konstatálják ezt a kellemetlen érzést, hanem tenni is akarnak ellene, azok mindenekelőtt otthagyják a templomot, mondván, hogy ők otthon is tudnak imádkozni (ez önmagában nagyon szép volna, de sajnálatos módon igen kevesen gyakorolják közülük). Nem szakítanak Istennel, csak az Egyház „szolgáltatásait” utasítják vissza annak a gondolatnak a jegyében, hogy Isten az égbe való, az Egyház pedig a földhöz tartozik, úgyhogy jobb, ha megfér a bőrében, és nem áll elő minduntalan olyanokkal, hogy ő az élő Isten jele a történelemben, meg hogy egyetemes üzenetet, sőt Isten életét hordozza. Érdekes módon azonban az Egyházzal való szakításukat vagy az iránta táplált dühödt agresszivitást előbb-utóbb a nyílt vagy rejtett ateizmus, de legalábbis gyakorlati materializmus követi, mert ez az egyenes következménye a misztérium elutasításának.

Mások a túlon túl emberi és gyarló Egyházzal szemben nekilátnak egy olyan szellemi gyülekezet felépítésének, mely a tökéleteseket, az igazakat gyűjti össze, ahol nincs helye semmiféle gonoszságnak, így csupán a valóban tisztákat, a lelki elitet foglalja magában, a botladozó bűnösöket nem. Eretnekmozgalmak egész sora alapult ezen a nemes elhatározáson, s bár a történelemkönyvek szeretik a katolikus Egyház bűnéül felróni ezek felszámolását, a valóságban az efféle törekvések maguk számolják fel magukat, hiszen igen gyorsan kiderül, hogy az oly gondosan kiválogatott tagok között is vannak gyengék, akikről meg kell

szabadulni, vagy épp a vezetőkről derül ki, hogy feddhetetlenségük látszata mögött súlyos bűnök terhelik őket. Egyébként pedig könnyen belátható, hogy az eredeti bűntől megfertőzött emberiségen belül a tiszták és büntelenek közösségének megalapítása merő illúzió, sőt önellentmondás. Elhatározhatja ugyan egy férfi és egy nő, hogy annyi vér tapad ehhez az emberiséghez, annyi benne a hazugság, csalás és álnokság, ezért ők nem akarnak beletartozni, hanem ketten új emberiséget alapítanak, új törvényekkel, tiszta szeretettel, ám nem cserélhetik ki szüleiket és azok őseit, akik mind a bűnös és kárhozatot érdemlő emberiséghez tartoztak, s ha megtagadják is őket, nem függetleníthetik magukat attól az örökségtől, melyet tőlük kaptak.

De van egy másik probléma is az efféle elitközösséggel. Ha feltesszük is, hogy ilyen létezhet, akkor sem lehet Isten szándéka szerint egyetemes, azaz katolikus. Az ilyen gyülekezet ugyanis nem engedi meg Istennek, hogy teljesen egyesüljön az ember világával, s hogy az ember iránti nagy szerelmében válogatás nélkül mindent elfogadjon az emberben. Az elit tagjai csak magukat tartják méltónak arra, hogy Isten közösségre lépjen velük, vagyis ők maguk határozzák meg, mi a tiszta, erényes, Istennek tetsző. A közösség tagja nem lehet más, csak aki ezeknek a kritériumoknak megfelel, vagyis aki már eleve tökéletes. Ha azonban egyénileg is elérhető a tökéletesség, mely az üdvözülés feltétele, akkor minek van szükség egyházra, közösségre?

Az effajta gondolkodás megfordítja a sorrendet, melyet Isten Jézus Krisztusban kinyilatkoztatott. Az Úr Jézus ugyanis nem azt mondta, azért jöttem, hogy a legtisztábbakat és a tudatos hitre jutottakat, akik már tökéletesek a szeretetben, összegyűjtsem, és majd az ő dolguk lesz, hogy megalakítsák az Egyházat, hanem egy elvont, egyelőre még csak a – gyarló és el-elbizonytalanodó – apostolokban konkretizálódó közösséget alapított, melynek tagjaként lehetek az üdvösség részese (nem pedig azért lehetek az Egyház tagja, mert már előzőleg méltóvá váltam az üdvösségre).

Jézus egy közösséget alapított, amely az üdvösség hordozója tagjai számára, és felkínálja ezt az üdvösséget a kívülállóknak. Ebbe a közösségbe a hit és a keresztség által lehet belépni, nem a tökéletesség megállapítható magas foka alapján. Az Egyház nem a tökéletesek gyülekezete, hanem a hit homályából az igazság felé vándorlóké, a gyöngye reménységről a szilárd reménységre jutóké, a tökéletlen szeretettől a tökéletes szeretet felé zárandóklóké.

Szent Pál megkülönböztet a hívők között kezdőket, akiket csak tejjel lehet táplálni, mert nem értik meg a magasabb dolgokat, és tökéleteseket, akik már felnőttek Krisztus korának mértékére. És nyilván számos közbülső fokozat is van, hiszen az is szektás dolog volna, ha úgy képzelnénk el a hívek életét, hogy a kezdeti csírázás után azonnal gyümölcsöt hozunk. Szent Pál leveleiből élénk tárul, hogy az általunk kétezer esztendő távlatából sokszor idealizált ősegyház egyáltalán nem mindenben volt tökéletes, akadt rajta jónéhány szeplő és ránc is. Ilyen volt a házasságtörés legdurvább fajtája, amit megtűrték maguk között, ilyen volt az, amikor az Eucharisztia ünneplése közben egyes korintusiak lerészegedtek, vagy vacsorájukat nem osztották meg a szegényekkel. De az Egyház nem is attól Krisztus Egyháza, hogy tökéletes, hanem azért kell tökéletességre törekednie minden erejéből, mert Krisztus Egyháza.

Nem éppen ezen botránkoztak meg a farizeusok is? És Jézus nem mondta meg nekik világosan, hogy nem a szentekért, a tökéletesekért jött, hanem azért, hogy megmentse, ami elveszett? Az Egyház éppenséggel a bűnösök gyülekezete, azoké, akik rászorulnak arra, hogy megmentse őket. Az Apostolok cselekedeteiben úgy jelenik meg az Egyház, mint azok közössége, akik engedték magukat megmenteni. Szent Pál leveleiben pedig Krisztusnak nem pusztán szellemi, hanem valóságos Testként, amelyben vannak szervek és vannak funkciók, és van munkamegosztás. Minden egyes funkciót az arra illetékes szerv végez el, amint a szív, a vese, a tüdő is mind a maga feladatát végzi a testben a többiért. Ezért a nőket nem fogják

pappá szentelni sem az ortodox, sem a katolikus Egyházban, mert Krisztus nem erre választotta ki őket.

A magukat tökéleteseknek gondolók arra sem tartják méltónak az Egyházat, hogy Isten Fia leírt szavait, szerelmes leveleit, a Szentírást rá mint menyasszonyára bízva. Erre csak magukat tartják illetékesnek, és saját ízlésük szerint értelmezik a Bibliát, adott esetben még hozzá is téve vagy elvéve belőle. A katolikus és az ortodox Egyházban ezzel szemben megvan a meggyőződés, hogy aki hittel olvassa a Szentírást, az egy szentlelkes esemény részese lesz. Azért, mert *in Ecclesia*, azaz az Egyházon belül olvassa. Ha nem így olvassa, hiába van esze, tehetsége, sőt, hiába akar hinni, mivel nem tagja az Egyháznak, nem értheti meg a teljességet. Tehát Húsvét éjszakáján egy nagy bűnbánati liturgián át vezették el őt a világosságba, a keresztség szentségéhez, és csak már mint megkeresztelt hallgathatta meg az Evangéliumot, melynek éneklése nem pusztán egy szent szöveg hangoztatása, hanem Krisztusnak, a testet öltött Igének betűben és hangban való megjelenése, sajátos teofániája, amit a kívülálló nem érthet, és ezért nem is tud vele mit kezdeni. (Ezért nem örülünk, ha a szentmise közepén turisták tévednek a templomba. Az ő számukra teljességgel érthetetlen, ami ott folyik, s nem nekünk kell tekintettel lennünk rájuk, hanem éppenséggel fordítva: nekik illik tiszteletben tartaniuk, hogy a szentélyben, a násházban a vőlegényen és a menyasszonyon kívül senkinek sincs keresnivalója).

A többé-kevésbé rejtetten az Egyházat támadó szekták végül magát Jézus Krisztust sem tudják elfogadni. Hiszen ő önmagában hordozza az Egyház csíráját azzal, hogy valóságos ember lett, a bűnös testhez hasonló alakot öltött, sőt magára vette bűneinket. Az Egyház misztérium, s ennek a misztikus valóságnak szerves része az, hogy benne – Isten határozott és egyértelmű akaratából – az isteni és az emberi keveredik. A szekták pontosan a jegyesi egyesülést tagadják, amikor nem tartják elfogadhatónak, hogy a második isteni személy elhagyva Atyjának királyi székét s a Szűz méhében emberi testet felvéve feleségéhez, az Egyházhoz ragaszkodjék és vele egy Test legyen. Hiába mondta Jézus: „*Ez az én testem, ez az én vérem*”, nem engedik meg neki, hogy a kenyér és a bor színében kommunióra lépjen, egyesüljön az egyszerű földi halandóval. Érdekes, a fenti szavakat valami miatt nem szó szerint értelmezik, ellentétben más, általuk oly szívesen emlegetett szakaszokkal. Lényegében tehát nem tudják elfogadni, hogy Isten egyesült az emberi természettel, és valóságos ember lett, illetve hogy a szentségek által saját isteni életében részesít minket. Ez a nyitja minden Egyházzal szemben táplált rossz érzésünknek. És Szűz Mária ezért is neveztetik minden eretnenség széttiprójának, mert Isten Fia őáltala öltött testet. Mária és az Egyház titka ezért mélységesen összefonódik.

Persze, lelkiismeret-vizsgálatot kell tartanunk: saját bűneink, közömbösségünk az egyházellenesség egyik oka. Kinek-kinek szembe kell néznie ezzel, ám van egy ennél is súlyosabb, gyakran bűneink alapjául is szolgáló nagy hibánk, nevezetesen az, hogy legtöbbször mi magunk vagyunk azok, akik megfélelkezünk az Egyház misztérium voltáról, akik egyoldalúan csak történelmi, jogi formációként gondolkodunk róla, a papok és püspökök felelőségét emlegetjük, ahelyett, hogy a magunk szerepére és feladatára koncentrálnánk a misztikus Testben. Nem engedhetjük meg magunknak, hogy a kívülálló szemével tekintsünk az Egyházra, amikor Krisztus drága vére árán annak tagjai, méghozzá nélkülözhetetlen és pótolhatatlan tagjai lettünk. Még csak a magunk szemével sem nézhetjük, hanem csakis Isten szemével, aki a Szentírásban kinyilatkoztatta, hogy mit gondol az Egyházzal. Az Egyház mindenekelőtt *szent nép*, ami nem azt jelenti, hogy bűn és hiba nélkül való, hanem hogy mindenestül az egyedül szent Istenhez, illetve Krisztushoz tartozik, az ő tulajdona. Azután *nyáj*, amelynek Krisztusban maga Isten a pásztora, s vezeti, táplálja és védelmezi juhait. Előbb ezt a kettőt kell megtanulnunk, hogy azután egy nehezebb és kevésbé megszokott kép következzen: *a szőlőtől kihajtó szőlővesszők* metaforája, amely nyilvánvalóvá teszi, hogy az Egyház gyökerei a Szentháromságba nyúlnak – Jézus Krisztus mint szőlőtő által

életegységben vagyunk az Atyával a Szentlélekben. És végül a negyedik, a legtitokzatosabb és legmélyebb értelmű kifejezés: az Egyház Jézus Krisztus *jegyese*, sőt, misztikus hitvese. E kép mélységes értelmére pedig az *Énekek éneke* nyitja fel a szemünket.

Ha jól értjük, ez az a szentírási könyv, melynek segítségével a leginkább el lehet mondani, hogy mi a megtestesülés és mi az Egyház identitása, önazonossága. Ha az Egyházat csupán szent népként határozzuk meg, még nem jutunk el a lényegig, hiszen nem derül ki az Istenhez tartozás mibenléte. Többet mond erről a nyáj képe, mely egyértelművé teszi Isten irántunk való gondoskodó szeretetét. Még tovább megy Szent János evangéliumának 15. fejezete, ahol Jézus azt mondja tanítványainak: „*Én vagyok a szőlőtő, és ti a szőlővesszők*”, mert itt feltárul e gondoskodó szeretet természete: az Egyház egyetlen pillanatra sem szakad ki abból a vérkeringésből, amelybe Jézus Krisztus által kapcsolódott, s amelyben folytonosan magából az isteni életből részesül. Ám a kinyilatkoztatás teljessége a jegyesi kapcsolat kinyilvánítása, mert itt az önátadás kölcsönös: Isten anélkül, hogy megszűnne Isten lenni, anélkül, hogy fogyatkozást szenvedne, egy szerelmes ember módjára szeret és igényt tart jegyese viszonszeretetére.

Nem kevesebbről van itt szó, mint hogy Isten titokzatos módon vágyakozik Egyházára és örül neki. Nekünk, egyes embereknek is az Egyház, vagyis szent Fia Titokzatos Testének tagjaként örül, mert ez a legmélyebb identitásunk: „*Fiában választott ki minket a világ teremtése előtt.*” Mindnyájunkat, az egész emberiséget az Egyházban képzel el és az Egyházon keresztül akar üdvözíteni: vagy úgy, hogy a keresztség által már tagjai vagyunk, vagy úgy, hogy az igazságot keresve e Titokzatos Test felé tartunk.

Szemléljük hát ujjongó hálaadással az Egyház misztériumát! Nézzük úgy, ahogy Isten nézi, s ne emberi módon! Jézus szeme az ablak, melyen át a mindenható és örökkévaló Isten ránk néz. A kenyér színének „rácsán” néz be a kedves, házunk, az Egyház falánál, a tabernákulumból. Szerelme viszonzására vár, Egyházának szerelmére, vagy legalább ébredésére várhozik. Ismerjük hát fel az Egyházban az Isten és az ember szent nászának, örök egyesülésének szentségét, és vállaljuk is ezt mindhalálig tartó hűséggel.

Szerelem és halál

*Tegyé! a szívedre pecsétnek,
mint valami pecsétet a karodra!
Mert mint a halál, olyan erős a szerelem,
olyan a szenvedély, mint az alvilág.
Nyíla tüzes nyíl, az Úrnak lángja.
Tengernyi víz sem olthatja el a szerelmet,
egész folyamok sem tudnák elsodorni.*

(Én 8,6-7a)

Egyetlen vallás sem mert volna arra gondolni, hogy az egy, élő és örök Isten vágyakozik utánunk. Az Egyház legmélyebb és leggyönyörűsebb titka, hogy igenis Isten szétválaszthatatlanul egyesül az emberrel, magához öleli mindenestül. Az ember legnagyobb kísértése éppen az, hogy ezt a csodálatos, minden elképzelésünket felülmúló kinyilatkoztatást elutasítsa vagy legalábbis ne vegye komolyan. A sátán arról próbál meggyőzni, hogy az ég és a föld nem keveredhet össze, az ember egyáltalán nem léphet kapcsolatba Istennel. És ehhez felhasznál különböző pszichológusokat, akik igyekeznek bebizonyítani, hogy mindaz, amit Istenről tudunk, káprázat csupán, az emberi tudat és vágyakozás végtelenbe való kivetítése. Így tehát mára az ember végső kérdése nem is az, hogy létezik-e Isten, hanem hogy van-e bennünk képesség a végtelen szeretetre. Milliók felelnék erre a kérdésre, hogy nincsen. Ez pedig azt mutatja, hogy nem Isten, hanem maga az ember van ma veszélyben! Az ember, akitől megtagadják a végtelent, és be akarják szorítani a véges világ haszonelvűség alapján működő ketrecébe.

Amikor az *Énekek énekének* az írója kijelenti, hogy *a szerelem erős, mint a halál*, meglepő dolgot állít. Furcsa, hogy egyetlen mondatban szerepel e két, első pillantásra egymástól oly idegen valóság. Ugyan mi a köze a szerelemnek, szeretetnek a halálhoz? Hiszen a szeretet nem más, mint igent mondani a másik ember létezésére, a halál pedig éppen az ellenkezője: az élet tagadása, gyökerében való megtámadása. A biológiai halál úgy mutatkozik, mint egyfajta abszolút agresszió a létezésem ellen. Ebben az összefüggésben a szeretet nem ráadás a személyes létezésemhez, nem valami luxus, ami nélkül azért még lehet élni, hanem a személyes létezés szükséges minimum. Így tehát a halálnak nem az élet az ellentéte, hanem a szeretet. A szeretet pedig mindig személyes, ellentétben a halállal, amely úgy mutatkozik be, mintha a személyes létünket meg tudná semmisíteni, holott erre nincs hatalma. A halál ellenében nekünk mindennap egyre jobban a személyes szeretetbe kell kapaszkodnunk, mert a feltétel nélküli szeretet a létezésünkben való örök megerősítés, akit viszont nem fogadnak el ilyen feltétlen szeretettel, az előbb-utóbb belehal a szeretetlenségbe.

Gabriel Marcel, hívő egzisztencialista filozófus szerint az, aki a másik embernek azt mondja: szeretlek, mintha azt mondaná: te sohasem fogsz meghalni. Az a szeretet ellenben, amely egy idő után elmúlik, olyan, mintha azt mondaná, hogy most már elég, tovább már ne létezzél. Az ilyen szeretet soha nem volt igazi szeretet, hanem csak illúziókeltés, melynek célja a másik kihasználása. Az igazi szeretet tehát nem lehet csupán időleges, egy darabig működő, azután megszűnő, ki-kihagyó, hanem csakis örökkévaló.

Ezzel szemben a halál is úgy tünteti fel magát, mint ami végérvényesen lezárja az életet. Most melyiknek van igaza? Mindkettőnek ugyanis egyszerre nem lehet igaza, ez ellentmondás lenne. Ha döntenünk kell, akkor én a szeretet mellett döntök, mert a szeretetben van egy megrendítő mozzanat: a végtelenséget nem *valami*, hanem *valaki* ajánlja fel. Az *Énekek éneke* az a kivételes szentírási könyv, ahol mindössze egyetlenegyszer szerepel Isten

neve, mégpedig ott, ahol a szentíró a magas fokú emberi szeretetet, a személyes szeretetet Isten lángjához és tűzéhez hasonlítja, mintegy arra utalva, hogy a szeretetben – annak minden tisztességes emberi formájában – ott van az égő csipkebokorban jelen lévő Isten. A halálról viszont nem mondja az *Énekek énekének* írója, hogy jelen volna benne az Úr tüze. Hiszen a halál a sátán irigysége folytán jött a világra, miként a *Bölcsesség könyve* tanítja, és a sátán ma is arra törekszik, hogy az embert képtelenné tegye a valódi, tiszta szerelemre, barátságra, szülői, gyermeki, házastársi szeretetre, így szakítsa el végérvényesen az élő Istentől.

Hogy az ember képes az Istenre, annak végső soron egyetlen bizonyítéka a szeretet örökkévalósága és végtelensége. Ki is mondja az *Énekek éneke: Tengernyi víz sem olthatja el a szerelmet*. A kifejezés a szentírás-magyarázók szerint a vízözönre utal, az őskáoszra, amely a romlásnak és a halálnak a szimbóluma, és azt állítja, hogy ahol szeretet van, ott valahogyan jelen van az Isten a maga erejével, és lehetetlen elválasztani azt a két lényt, aki Isten akaratából szereti egymást. Itt nem arról a pogány mítoszról van szó, hogy a szerelem érzése olyan erős, hogy az alvilágban is felébreszti a halott kedvest (bár ezt a mítoszt is komolyan kell venni, mint egy egyetemes emberi váagnak és tapasztalatnak történeti formában való megjelenítését), hanem a szeretet és a halál ütközésének sajátos természetéről. Vegyük fontolóra: pontosan a szeretet megtapasztalásában jelenik meg az ember tudatában a halál. Az állatoknak egészen biztos, hogy nincsen haláltudatuk és halálfélelmük, mert a személyes szeretetet sem ismerik. Csak a személyes szeretet megtapasztalása hozza magával a rettegést az ember lelkében, mert miután megtapasztalta a szeretet végtelen jóságát, hirtelen megijed, hogy ez a végtelen jóság egyszer elhagyja őt. Ez azt a teológusi véleményt támasztja alá, mely szerint az, hogy az ősbűn elkövetése után az ember halandó lett, nem azt jelenti, hogy egyébként az emberre örök biológiai élet várt volna, hanem hogy nem ismerte volna meg a halálfélelmet, a szeretet megszakadása miatti rettegést. A bűn nélkül az ember földi élete és örök mennyei élete között fájdalommentes lett volna az átmenet, mert folytonos maradt volna a szeretet.

Isten az ő képére teremtett minket szerető és szerethető lénynek. Az intelligencia és az akarat mélyen alatta van szeretetképességünknek, s csak arra való, hogy általuk Isten felvehesse velünk a kapcsolatot és részt kaphassunk az ő életéből. Az ősbűnnel ezt törtük meg. A halálnak nincs köze a szeretet megtapasztalásához, de a szeretet megtapasztalásának köze van a halálfélelemhez a bűnbeesett ember esetében. Halálfélelmünk akkor támad, amikor a szeretet a létezés legmélyebb rétegét érte el bennünk, az önfenntartás ösztönét, mely a létezésre irányul. Szorongásaink forrása mindig az a félelem, hogy megszakad a szeretet. A hiteles szeretetben egyik ember a másiknak képes a teremtés őseréjében azt mondani: jó, hogy vagy, létezz örökké. De aki ezt mondja, halandó ember. Van-e olyan ember a világon, aki ezt a szeretetet, amit megtapasztaltunk, hitelesíteni tudja, érvényét a földi életen túlra is ki tudja terjeszteni? Van, és ez Jézus Krisztus! Ő olyan ember volt, akiben a szeretet erősebb volt, mint a halál. A getszemáni kertben kihúzta a halál fullánkját, amikor ezt mondta: „*Atyám, ha lehetséges, müljék el tőlem e pohár. Mindazonáltal ne úgy legyen, ahogy én akarom, hanem amint te.*” Őt is megkísértette „a szeretet tériszonya” (Pilinszky), mégis mert belehalni az Atya iránti szeretetbe. Nem akart csoda folytán megszabadulni a haláltól, hanem a halálban is az Atyára hagyatkozott, mert tudta, hogy a szerelem erősebb, mint a halál.

De nem csak az Atya iránti szeretet jellemző Jézus halálára, hanem az irántunk való szeretet is. Gyilkosaiért ajánlja fel a halált, a bűnök bocsánatára. Nem szakítja meg a szeretetet, amely az őt gyűlölő embertömeghez fűzi. Épp ennek a kettős szeretetnek az erőterében tudja ezt mondani.: „*Atyám, bocsáss meg nekik, mert nem tudják mit cselekszenek!*” és: „*Atyám, a te kezébe ajánlom az én lelkemet.*” Ez a Golgotán elhangzó kiáltás a szerelmes kiáltása. Azé, aki tudja, hogy nyugodtan lehullhatnak számára most az égről a csillagok, amikor biológiailag összeroppan. Egy egész világmindenség hullik szét, és

Jézus nyugodtan mer a sötétségbe zuhanni, mert tudja, hogy az Isten szeretet! *Halál, hol a te győzelmed? Halál, hol a te fullánkod?*

Az *Énekek énekének* írója még nem tudhatta, hogyan alakul Isten és az ember története, nem láthatta előre, hogy a Jegyes meg fog halni menyasszonyáért, hogy saját testében kiengesztelje őt az Istennel. A krisztusi halál jegyesi misztérium. Igaz, hogy ő egyedül váltott meg minket, de milyen megrendítő, hogy belevonja misztikus Testét is a megváltásba! Szent Pálnak van egy titokzatos mondata: *Kiegészítem szenvedésemmel azt, ami még hiányzik Krisztus szenvedéséből az ő testének, az Egyháznak a javára.* (Kol 1,24) A szenvedésnek Krisztus óta teológiája is van, nem pszichológiája csupán. Ő most már nem szenvedhet testében, mert megdicsőült, Titokzatos Teste azonban a világ végéig sebekkel megjelölt vértanú Egyház. Mert a vértanúk szenvedése megváltó szenvedés, melyben Jézus Krisztus folytatja a keresztdozatot a világ végezetéig. Ezer éven át az Egyház a vértanúkból élt.

A középkor békésebb korszakaiban, Szent Ferenc atyánkkal kezdődően újabb kinyilatkoztatást adott Isten: a Poverello megnyitotta a stigmatizáltak sorát. A stigmatizáltak testükön hordozzák Jézus Krisztus szerelmének jegyeit, azonosulásuk az érettünk szenvedő Krisztussal kívül is megmutatkozik. A vértanúk és a stigmatizáltak arra tanítanak minket, hogy a szenvedést a megváltás fényében tekintsük, s úgy éljük át, mint Jézus művében való részesedést. A szenvedést hiba volna pusztán büntetésként felfogni, bár tagadhatatlanul a bűnnel van összefüggésben. Jézus szenvedése és halála óta azonban az önként, szeretetből vállalt szenvedés óriási erőforrás, érdemszerző és kegyelemközvetítő eszköz. Nem szabad azt hinnünk, hogy szenvedésünk értelmetlen! Máriával, az Egyház anyjával, a Fájdalmas Anyával együtt, akinek lelkét hét tör járta át, egyesítsük szenvedésünket a Vőlegény, Jézus Krisztus szenvedéseivel, hogy a megváltás műve folytatódhassék általunk, velünk és bennünk, ily módon is bizonyítva a szeretet halált legyőző erejét.

Igaz, hogy a bűn megrontotta az emberi szeretetet, csak tervrajzai vannak meg bennünk annak a hatalmas katedrálisnak, amely ha megépülne, tornyai végtelen magasságokba nyúlnának. Ám amikor megkapjuk a Szentlelket, általa Jézus megerősíti ősi tapasztalatunkat, mert a Szeretet Lelke arról tanúskodik bennünk, hogy Isten fiai vagyunk, s feltárja az emberi szeretetnek nem csupán húsvéti, de pünkösdi jellegét. A Szeretet Lelke az eljövendő új világot hirdeti, mert abban a pillanatban, hogy megkapjuk a Szentlelket, elkezdődik bennünk az örök élet. A szerelemben sem csupán két személy szereti egymást, hanem titokzatos harmadikként maga a Szeretet, Isten is jelen van! Hiszen *Isten szeretete kiáradt szívünkbe a nekünk adott Szentlélek által* (Róm 5,5).

A Szentlélek képessé tesz arra, hogy égbenyúló katedrálisunk építésébe fogjunk Isten tervrajzait követve. Meggyőződésem, hogy a harmadik évezredben az életszentség egyetlen útja ez a személyes isten- és emberszeretet. Raymundus Lullus, középkori spanyol misztikus szavait idézve ugyanis: „*Szeretni: élet, nem szeretni: halál.*” Merjünk hát belebocsátkozni a szeretet életre szóló kalandjába, és minden irigység, gyűlölködés, közömbösség ellenére tovább szeretni, mert számunkra az Úr Jézus halálában és feltámadásában nyilvánvalóvá lett, hogy a szerelem nem csupán ugyanolyan erős, de erősebb, mint a halál.

A szent liturgia mint a Vőlegény és Menyasszony menyegzői ünnepe

*Ki az ott, aki a puszta felől erre tart,
mint füstnek oszlopa?
Mirhának és tömjének illata árad körülötte,
és mindenféle különleges fűszeré.
Nézzétek, Salamon gyaloghintója!
Hatvan hős van körülötte,
Izraelnek legjava.
Mindnek kardja van, és jártasak a harcban,
oldalukon a kard az éj rémei ellen.*

(Én 3,6-8)

Az Egyház identitásának legmélye a jegyesi állapot, hiszen Isten egyesült az emberrel. Létegegről van szó, amelyet semmi más hasonlattal, valósággal nem lehet, nem szabad megközelíteni, csak a vőlegénynek a menyasszony iránti szerelmével, ami nem múlik el soha. Az Egyház jegyesi misztériumához az ünneplés is hozzátartozik, nemcsak ezen a világon, hanem egy örökkévalóságon át. Ez viszont azt is jelenti, hogy a szent liturgia, a szentmise, a zsolozsma és a többi egyházi szertartás mind-mind az Egyház jegyesi identitásának kifejeződése, megvalósulása, illetve csak akkor látjuk helyesen a liturgiát, ha az Egyház jegyesi mivolta felől próbáljuk újra felfedezni.

Ezt igazolja, hogy a tizenkilencedik század végén megindult liturgikus kutatások eredményeként a II. vatikáni zsinat Sacrosanctum Concilium kezdetű konstitúciójában megfogalmazást nyert, hogy a szentmise nem jócselekedet, nem elvégzendő rítus, nem a keresztény egy teendője a sok közül, hanem „*forrás, amelyből minden tevékenységünknek forrásoznia kell, és csúcspont, ahova minden tevékenységnek tartania kell.*” Az egyháztörténelem folyamán ilyen még nem mondtak. De vajon komolyan vesszük-e?

Mert ebből a kijelentésből az is következik, hogy ahol a szent liturgia nem forrás és csúcspont, legyen az szerzetesi vagy plébániai közösség, papi szeminárium vagy ifjúsági csoport, ott félreismerik az Egyház legmélyebb identitását. Nem elég a keresztény értékek fontosságáról beszélni, mert Krisztus nélkül mit sem érnek a keresztény értékek. Nem elég karitatív célú alapítványokat létrehozni és szerencsétlen embertársaink szenvedését megpróbálni enyhíteni, hiszen ezt jóérzésű ateisták is megteszik, s az ő jótetteik semmivel sem kevésbé értékesek a mieinknél. Az Egyház nem elkötelezett és jószándékú emberek gyülekezete csupán, hanem az üdvösség szentsége! Annak a jele, hogy az Isten véglegesen és elválaszthatatlanul egyesült az emberrel. Egyesült Jézus Krisztusban, a megtestesült Igében, aki valóságos Isten és valóságos ember, és egyesült az ő Titokzatos Testében, az Egyházban a világ végezetéig. A keresztény hívők tehát még csak nem is üdvözülni vágyó aktivisták, akiknek sok tennivalójuk között elő van írva a misén való részvétel, hanem olyan emberek, akik maguk is a szent liturgiában, a keresztségben nyerték el az új, romolhatatlan életet, melyet ugyancsak a liturgiában, a szentáldozás által táplálnak, az Úr Jézus szava szerint: „*Aki eszi az én testemet, és issza az én véretem, annak örök élete van, és én feltámasztom őt az utolsó napon.*” A mi értékrendünknek, szavainknak és tetteinknek egyaránt a Jézus Krisztussal való egységből, a kommunióból, az áldozásból kell forrásozniuk, s ennek helye a szent liturgia, a szentmise!

Nincs más igazi megújulás az Egyházban, mint az éltető forráshoz való visszatérés! A többi mind csak tüneti kezelés, ami legfeljebb a felszínen orvosolja a bajt. A keresztény élet

gyökere a szent liturgia, ahol Krisztus mint örök Főpap van jelen és tevékenykedik. Mindenekelőtt a szentélyt kell megtisztítani az idők során felgyülemlett divatjelenségektől, a művészetlenségtől, az összevisszaságtól, és egyszerűen katolikus szentmisét kell bemutatni, élő hittel, sallangok nélkül. Akkor ebből tud forrásozni egyéni és közösségi életünk. Mindenütt, ahol a keresztények a szent liturgiát az őt megillető helyre teszik, azaz életük forrásának és csúcspontjának tartják, ahol a szentmise és a zsolozsma abszolút elsőséget élvez, ahol az Isten dicsérete olyan érték, amit a lelkipásztori szükségletekre hivatkozva nem lehet degradálni, háttérbe szorítani, mellékes feladatként kezelni, fölragyog az Egyház lényege, és megújul a kereszténység. Isten uralma ott azonnal nyilvánvalóvá válik, s minden a helyére kerül. A testvéri kapcsolatok soha nem sejtett dimenziókat nyernek, a feladatokhoz való hozzáállás átalakul, az egész kozmosz ragyogni kezd, s megjelenik valami földöntúli békesség.

Az, hogy a liturgia forrás és csúcspont, nem azt jelenti, hogy hétköznapijainkat szertartásosan ünnepélyessé kell tenni. A helyes hozzáállást a menyasszony és a vőlegény kapcsolata világíthatja meg. Mikor a szerelmesek együtt vannak, az nem hétköznapi esemény, az ünnep, melynek megvannak a maga rituális megnyilvánulási formái. Így lehet a találkozás éltető forrás a hétköznapiakra, amikor távol vannak egymástól. Ám egy szerelemben vagy minden szerelem, vagy semmi sem. Ha a szerelmesek nincsenek együtt, az is szerelem. Komikus volna, ha akkor is úgy viselkednének, mint a találkozás meghitt perceiben, azonban a szeretett másik jelenlétét érzik akkor is, ha az több száz vagy ezer kilométerre van.

Nagyon vigyázzunk arra, hogy ne zavarjuk össze az ünnepet a hétköznappal. A szentmise a hit szentsége, ezért ünneplésében a legkisebb eltájolódás is nagy kárt okozhat a keresztény hittartalomra nézve. Nagy kísértés például, hogy a liturgiát a hétköznapiokhoz igazítsuk, benne a mindennapok nyelvezetét és gesztusait használjuk, kerülve mindazt, ami túl fennkölt, elvont, nehezen érthető. Ez azonban a liturgia kiüresítését jelentené, hiszen a liturgia a szimbólumok nyelvét használja, mely sokkal mélyebb, mint a hétköznapi nyelvhasználat. Az utolsó vacsorának is megvolt az előírt menete, mert a szeretetben egy rítus teljeseedik. Ezért óvakodni kell attól, hogy a szentmise szövegeit, énekeit, mozdulatait a modern ember önkifejezési igényének megfelelően változtatgassuk. Nem lehet cél az sem, hogy jól érezzük magunkat. A szentmisére csak a szentmiséért magáért szabad eljönni.

A szentmise annak tudatosítása és ünneplése, hogy Krisztuséi vagyunk, hozzá tartozunk. Hol lehet a nap, a hét folyamán látni a keresztény Egyházat? Hiszen szét vagyunk oszolva! Az egyik itt dolgozik, a másik ott, a harmadik kórházban fekszik, a negyedik házassági problémákkal küszködik, emez gyermeket szül, amaz temetésre megy. A szentmise az, ahol napról napra, hétről hétre összegyűlik az Egyház, és Krisztushoz tartozása egyértelműen felragyog. Krisztus egybegyűjt bennünket asztalánál, és közösséggé formál. Egészen más minőségben van közünk egymáshoz is azért, hogy mindnyájan Krisztushoz tartozunk, az ő testében és vérében részesülünk. Beleremeg az ember, ha ezt mélyen végiggondolja és át is érzi.

Nem elég öntudatlanul szeretni az Urat, újra és újra ki is kell ezt mondani, ahogy a szerelmesek sem érik be azzal, hogy egyszer kijelentik, hanem sok százszor elismélik: szeretlek. És még a kapcsolatot tudatosítani sem elég, ünnepelni is kell. Az igazi nagy szeretet nem lehet meg ünneplés nélkül, ahogy egy szerelmespár, egy házaspár, egy család életéhez is nélkülözhetetlenül hozzátartoznak az ünnepek. Mit ünnepelnek? A szeretetet magát, mely éppen az ünneplés által teljeseedik ki bennük. Ezért a keresztény létezés legmélye – minden gyász és szenvedés ellenére – az ünnep, az örök ünneplésben való részvétel. Mert amíg van találkozás és elválás, addig van öröm és szenvedés, ünnepnap és hétköznapi. Amikor viszont újra eljön a mi Urunk, nagy hatalommal és dicsőséggel, megszűnik a gyász, a szenvedés, és nem lesz több hétköznapi sem, hanem csak örök ünnep. Itt a földön már

megízleljük ennek édességét a liturgiában, és készülünk a végső és örök együttlétre, ahogy a jegyespár is arra készül, hogy a menyegző után már mint férj és feleség elválaszthatatlanul együtt legyen.

Így a szent liturgia a mi igazi nevelőnk a Krisztusban való életre, mert maga a megkezdett örök élet. Nem tanítja a hit igazságait, hanem az ünneplés által testestül-lelkestül belevon a hit misztériumaiba. A szentmise így kezdődik: „*Az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében.*” S miközben e szavakat kimondjuk, keresztet vetünk. Ezzel egész hitünket összefoglaltuk, testestül-lelkestül. Ez az első liturgikus mozdulat, amelyet kisgyermekként megtanultunk, s adja meg a jó Isten, hogy ez legyen az utolsó, talán félbemaradó mozdulatunk is, mielőtt a halál megkötné a kezünket!

A szent liturgia úgy nevel, hogy nem akar nevelni, hanem egyszerűen belesodor Isten világába. A papot például úgy neveli, hogy a szentmise kezdetén megcsókoltatja vele az oltárt. Senkinek sincs joga megcsókolni az oltárt, amely maga Krisztus, csak neki, a felszentelt szolgának. Azt hiszem, ebből a csókból kellene kiindulni, amikor azt kezdjük magyarázni, mit is jelent papnak lenni. Megkérdezheti valaki, hogy minek csókolja meg azt az asztallapot, hiszen az csak egy darab kő vagy fa. Erre az válaszolom, hogy kérdezd meg a szerelme, miért csókolja meg szerelmesének a képét, amikor az csak egy darab papír? Ha mindent csak ésszel akarunk felfogni és a racionalitás ketrecébe akarunk zárni,

emberségünk válik csonkává. Éppen a szent liturgia nevelne minket igazán emberré, miközben bevezet az Úrral való csodálatos kapcsolatba.

Ezért nem mindegy, hogy milyen az a liturgia, amit végzünk, mint ahogy az sem lehet mellékes, hogy milyen az a tér, ahol végezzük. A katolikus templom ugyanis az a hely, ahová a szentségi színek alatt – titokzatosan, de valóságosan – jelen lévő Vőlegény szerelmes együttlétre várja Menyasszonyát, az Egyházat, s ezért a katolikus templomot szükségképpen az *Énekek éneke* lelkisége szerint kell kialakítani.

Minden emberi kapcsolatnak, még a legváratlanabb módon, első látásra megszülető szerelemnek is megvan a maga rendje, struktúrája, egymásra épülő szakaszai, a kezdetektől a kibontakozáson át a beteljesülésig. Isten és ember szerelmére is érvényes ez a fokozatosság, mely tükröződik a templom belső terének tagolódásában, ami három fő részt jelent: az előcsarnokot, a hajót és a szentélyt.

Az előcsarnok hosszú évszázadokon át a katekumenek, a hittanulók helye volt. Ők azok, akik Jézus Krisztus által már Isten édes vonzásába kerültek, de még nem kötelezték el magukat. Előbb meg kellett ismerniük az Egyház tanítását, majd ellene mondaniuk a sátánnak, s letenniük a hitvallást. Ez pedig nem csupán külsőséges rítus volt, hanem Isten teljes uralmának elismerése életükben. Isten ugyanis féltékeny – a kárhóztól féltő – szeretettel szereti választottait, ezért nem tűri a szerelmi háromszöveget, azt, hogy bárki vagy bármi bálványként közé és a keresztény lélek közé álljon. A titokzatos isteni vonzást csak akkor követheti szerelmes ölelés, ha a lélek ellene mond a sátánnak, minden cselekedetének, minden pompájának, és ha megvallja hitét a Szentháromság egy Istenben.

Miután a keresztvíz által új életben részesült, s eljegyezte magát a Vőlegénnyel, Krisztussal, már beléphet a nászterembe, a templomhajóba, ahol vasárnapról vasárnapra hallgathatja Jegyesének szavait.

A szentély mindig elkülönített, s gyakran ajtóval is elzárt rész volt, ahová csak áldozáskor léphetett a keresztény hívő, feltéve, hogy illő módon, bűnbánattal és méltatlanságát tudatosítva felkészült az isteni Jegyessel való legszentebb egyesülésre.

Nagyon fontos megkülönböztetnünk e három részt, mely az *Énekek éneke* köből megéppült valósága, s egyben megfeleltethető a lelki élet hármasságának is. Ha a modern templomépítészet figyelmen kívül hagyja ezt az évszázadok alatt kikristályosodott szerkezetet, annak – akár csak a szent liturgia esetében – nem csupán esztétikai, hanem a hittartalmat is súlyosan érintő következményei lesznek. Ha eltűnik az előcsarnok, s vele

odalesz a készülődés, várakozás lelkesége, féltő, hogy a szentélybe megosztott szívvel, nem csupán méltatlanul, de az isteni kegyelem befogadására alkalmatlanul lépnek az áldozók. Ha nem lesz igazi, elkülönített szentély, ha az egész templom egyetlen tagolatlan teremé válik vagy csarnokká alakul, akkor nem lesz többé a Völegény és Menyasszony találkozásának és egyesülésének méltó és – esetleges monumentalitása mellett is – bensőséges tere, hanem pusztán egy nagy méretű imaház és közösségi terem egyben, amely többfunkciós volta közben éppen csak eredeti funkciójának betöltésére vált alkalmatlanná.

Nem azt állítom, hogy ma ugyanolyan stílusú templomokat kell építeni, mint valamikor réges-régen, hiszen a nagy korstílusok és a különböző stílusirányzatok kezdettől fogva kívülről a maguk ízlése szerint formálták a templomot, de két dolgról, amely e sokféle kor és sokféle stílus számára is vitathatatlan követelmény volt, ma sincs jogunk lemondani: ez pedig a fent említett belső tagolás, illetve a művészi szépség. A katolikus templomnak egyszerre kell az isteni igazság, szépség, szeretet és szentség otthonának lennie, különben nem lehet méltó ahhoz a szerelemhez, amellyel Krisztus szereti az ő Egyházát.

Ugyanez érvényes a szent liturgia szövegeire és cselekvéseire. Nem szabad a liturgikus szövegeket önkényesen módosítani, a népnyelvű mise szövegeit rosszul lefordítani, a rubrikákban előírtakat csak tessék-lássék követni, mert ezáltal maga a hit sérül. A liturgia ugyanis nem tanít direkt módon, mert nem arra való, ugyanakkor a keresztény tanítás hordozója és megjelenítője. A Szent Háromnap liturgiája például a Szentírás egyedülálló sűrítményét élénk adó olvasmányjaival, könyörgéseivel és énekeivel, illetve mélységes, két évezred alatt egymásra rétegződött szimbolikájú rítusaival többet mond el a megváltás isteni művéről, mint akárhány lelkigyakorlatos beszéd. Vagy: a szentmisén mindjárt az elején megtanuljuk azt, hogy az Egyház szent, hiszen a pap azt mondja: „*Az Úr legyen veletek!*”, és akik az előbb még otthon zsörtölődtek, veszekedtek, most mind úgy látják egymást, mint meghívott szentet, mint Isten gyermekét. Hogy az Egyház szent, az azt jelenti, hogy a szent Istenhez tartozik. Vándorok és jövevények vagyunk ezen a világon, idegenség és számkivetettség az osztályrészünk, de a szentmisében megtapasztaljuk, hogy a szent Isten népe, az ő szeretett jegyese vagyunk. Ugyanakkor azt is mondja a pap: „*Bánjuk meg bűneinket!*” Íme, a szent Egyház bűnös is, hiszen esendő emberekből áll. Ezért a bűnvallásunkhoz hozzátesszük: „*Kérem ezért a boldogságos, mindenkor szeplőtelen Szűz Máriát, az összes angyalokat és szenteket, és titeket testvéreim, hogy imádkozzatok érettem Urunkhoz, Istenünkhöz.*” Ebben bennefoglaltatik az a tanítás, hogy az Egyház nem csak zárandók: nagyobbik fele már odaát van, a megdicsőült Egyház tagjaiban. És van a szenvedő Egyház, a tisztulás állapotában lévők, akikért a szentmisében ugyancsak imádkozunk. Ha az Egyház kezdettől fogva imádkozik a megholtakért, abból tudjuk, hogy van tisztítótűz, tisztulási állapot, hiszen a kárhozottakért nem érdemes imádkozni, az üdvözültekért pedig felesleges. Ha egyszer az Egyház az angyalokhoz imádkozik, akkor vannak angyalok. Ez a hit logikája. Ezért okozhat felmérhetetlen károkat a liturgiába való belenyúlás. Nem lehet büntetlenül figyelmen kívül hagyni, sem íróasztal mellől hirtelen jött ötlettől vezéreltetve megváltoztatni kétezer év élő és szerves hagyományát.

Annál is inkább veszélyes ez, mert a keresztény liturgia előbb létezett, mint az újszövetségi Szentírás. Már másfél-két évtizede misézett az Egyház, amikor az Újszövetség időben első könyve megszületett. Szent Pál leveleiben újra és újra visszaköszönnek a korabeli liturgikus formulák, himnuszok, énekek. A Jelenések könyvének kontextusa, amely nélkül az egész teljesen félreérthető, egy vasárnapi szentmise. Az Újszövetség – és tágabb értelemben az egész Szentírás – a Völegény és a Menyasszony levelezése, amit kívülálló nem érthet és nem értelmezhet, mert nincs benne abban a szerelmes kapcsolatban, amelyben az megszületett. A Szentírást csak a Menyasszony értheti meg: az Egyház. A „*sola Scriptura*” elve ma már nem tartható, hiszen a kinyilatkoztatást egy közösség kapta, s a Szentírás e közösség által megőrzött élő hagyományból nőtt ki.

A szentmise továbbá nem erkölcsstanóra. Soha nem arról szólnak a szentmise szövegei, hogyan tartsuk meg a Tízparancsolatot, mennyi jót tegyünk, hogyan küzdjünk a bűn ellen. Nem is célja a liturgiának az erre való buzdítás, mégis a szent cselekmény mélyebben indít bennünket a jóra, mint egy kiadós erkölcsstanóra, mert megváltásunk misztériumainak ünneplése által a szentség vonzáskörébe kerülünk, ahol maga a Szentlélek nevel bennünket emberré. Ahogy a szentmise egyik könyörgésében imádkozzuk: „*Add Urunk, hogy amit csak a szent színek alatt titokzatosan ünnepeltünk, azt cselekedeteinkben is utánozzuk.*”

A szent liturgia világtól teljesen idegen a haszonelvűség, amely mai világunkat egyre jobban áthatja. Márpedig ahol minden pénzbe kerül, ahol a legszebb dolgokat is áruba bocsátják, mint amilyen a szerelem, a barátság, a hazaszeretet, mi sem fontosabb, mint hogy újra megtanuljuk azt a főszerű tulajdonságot, amire csak az Isten képes és az ember: az ingyenességet. A szentmisének semmiféle praktikus célja és gyakorlati haszna nincsen, mert a szeretet és az ünneplés nem ismeri a hasznosság fogalmát. A Völegény találkozása Menyasszonyával a szó hétköznapi értelmében semmilyen haszonnal nem jár. Az *Énekek énekének* éppen ez a fő mondanivalója: Isten és ember kapcsolata nem a hasznosság világában van. Még a lelki haszon is mellékes. Sokkal inkább a játékhoz van köze, aminek felhőtlen örömét manapság ugyancsak nélkülözzük, a gyermekeket már egész kiskoruktól fogva a minél több és drágább holmi megszerzésére, birtoklására szoktatva.

Mi lenne a szerelemből, ha kiiktatnánk belőle a játékosságot és az udvarlást? Mi lenne otthonainkból, ha nem volna bennük virág, ünnepi teríték, egy-két szép festmény a falon? Mi válna emberi világunkból, ha csak az maradna meg, aminek gyakorlati haszna van? A szeretet szép, a szeretet játékos, a szeretet illatos. A szeretetben minden, a legapróbb részletig szeretet, és minden fontos, semmi sem mellékes, és minden ingyenes, mert megfizethetetlen.

A liturgia a szemlélődés elsőbbségét tanítja a cselekvéssel szemben. A jegyesek találkozása, a barátok találkozása, a szülők és gyermekek találkozása attól olyan szép, mert van mélysége, van csöndje. Két egymást szerető ember, miután mindent elmondott egymásnak, elnémul, s együtt hallgat. Csönd áll be a szeretetükbe, s ebben a csöndben kerül minden a maga helyére, elnyerve igazi értelmét és értékét. Minden igazi szeretet mélyén szemlélődés van, békesség és nyugalom. Egy idő után elfogy a közölnivaló és a tennivaló, s kiderül, hogy nem is azok hordozták a lényegét.

Igaz, kell küzdeni azért, hogy jobbak legyünk, meg kell fogalmazni és meg is kell tanítani bizonyos igazságokat, meg kell tenni egy sor dolgot nap mint nap, de a liturgiában úgy járunk, mint a menyasszony, aki a völegényének ígézetébe került. A szeretet a megismerés legnagyobb lehetősége. Ha másoknak beszélsz szerelmedről, akkor akaratlanul is tárgyá teszed őt, s magad is érzed, hogy valahogy mindaz hamis, amit elmondtál, úgysem értik meg. Ha magával a szerelmeseddel beszélsz, az már egészen más, de még mindig megmarad az az érzés, hogy a szavak nem tudják teljesen kifejezni, amit érzel, s hogy a beszéd félreértés forrása is lehet. Ha viszont csöndben együtt vagytok, akkor olyan mélységben ölelitek át egymást, ahol az Isten tartja fenn az embert.

A liturgia csöndje, az áldozás utáni perceknek az isteni jelenléttel teli csöndje a lényegről tanít. Szeretetben az Istent is át lehet ölelni. Tudásban nem. Az értelemnek meg kell állnia, a szavaknak el kell hallgatniuk. Csak levetett sarukkal lehet közelíteni a szent misztérium égő csipkebokrához. Ezt teszi az Egyház a liturgiában, majd miután a szentáldozásban megvalósul a Szenttel való legbensőségesebb találkozás, visszaküld a hétköznapi világába, feladatot és küldetést bízva rák: „*A szentmise véget ért, küldetéstek van, járjatok békével!*”

Ez az *Énekek énekének* voltaképpeni története, s ez a zarándok Egyház élete: a Menyasszony találkozik Jegyesével, majd a Völegény eltávozik, hogy azután újból találkozhasanak. Szinte jó elválni, mert ez magában hordozza az újabb találkozás ígétét, míg az utolsó napon be nem teljesedik a szerelmesek öröme, s egymáséi nem lesznek mindörökre. Azon a napon vége lesz az egyházi intézményrendszernek, a törvényeknek és

szabályoknak. A papság nem működik így tovább, a szentségek elolvadnak, mint hóból készült ostyák az utolsó nap tűző fényében, és befejeződik az utolsó szentmise. Az ég és föld megrendül, és az Úr eljön nagy dicsőséggel, hogy fölvegyen a mennyei lakodalmas házba, ahol az angyalok és szentek seregének ünnepi éneke zeng mindörökké.

A szerzetesi élet mint a jegyesi szeretet köteléke

*Kedvesem benyújtotta kezét a nyíláson,
erre megremegett a bensőm.
Fölkeltem, hogy (ajtót) nyissak kedvesemnek.
Kezemről, ujjamról mirha csepegett,
rá a zárnak reteszére.*

(Én 5,4-5)

Befejezésül lássuk az *Énekek éneke* misztikus jegyességének egy sajátos aspektusát, amely azonban az Egyház egésze és minden egyes tagja szempontjából is igen nagy jelentőségű: az egészen az Úrnak szentelt – konszekrált – életformát, a szerzetesi életet.

Isten egyeseket, férfiakat és nőket olyan mélységben érint és szólít meg, ahogy másokat nem. Ez nem érdeme a kiválasztottnak, hanem kizárólag az Úristen tetszésén alapuló meghívás, mely következképp nem a tökéleteseknek, a másoknál kiválóbbaknak szól, hanem azoknak, akiket Isten próféta hivatásra választ, hogy már itt a földön az eljövendő világ jelei legyenek. A szerzetes legbensőbb tapasztalata, hogy Isten egyedülálló módon megszólította őt. Lénye legmélyén nem arra érzi felszólítva magát, hogy ne nősüljön meg vagy ne menjen férjhez, hanem hogy mindenestül legyen az Istené, olyan fokú önátadásban, hogy a házasság kimarad az életéből. Számára ez a keresztségben kapott megszentelő kegyelem megélésének, kibontakoztatásának útja, az üdvözülés módja, és nem más.

Az egészben az a meglepő – s nemcsak a világ számára érthetetlen, de a zsidóságban és a protestáns kereszténységben sem elfogadott –, hogy Isten úgy emeli ki a szerzetest a földi kötelékek közül, hogy közben a teremtés rendje változatlanul fennáll. A szerzetes az új ég és új föld hírnöke és tanúja a régi földön, melyen az emberiségre a „*Szaporodjatok és sokasodjatok, és töltsétek be a földet!*” isteni parancs egyetemes érvénnyel vonatkozik. Senki sem vonhatja ki magát alóla, csak egyedül Isten maga, mert ő fölötte áll saját parancsainak.

Az üdvtörténeten végigvonul egy szál, melyet Istennek az ilyen kiválasztottai alkotnak, bizonyítva, hogy amint Isten akarata a szent házasság, ugyanúgy az ő akarata, hogy egyesek ne kössenek házasságot, hanem a test és vér szintjét túlhaladva teremtsenek folytonosságot az üdvtörténet különböző szakaszai és állomásai között.

Mindjárt az üdvösségtörténet elején találkozunk azzal, hogy Isten nem csupán a testre és vérre akarja bízni ígéreteinek nemzedékről nemzedékre való öröklődését, amikor Ábrahámtól fia feláldozását kéri, aki pedig őtána az ígéretek egyedüli hordozója. Ezzel nem kevesebbet kívánt az Úr Ábrahámától, mint hogy haladja túl a testet és a vért, a fajfenntartás természet adta módját (bár ezt bizonyos fokig már Izsák fogantatása és megszületése is túlhaladta); s jóllehet nem engedte megölni Izsákot, mint egy áldozati állatot, de azt megkövetelte Ábrahámától, hogy mondjon le a neki adott ígéretek teljesülésének egyetlen földi garanciájáról. Ezzel Isten nyilvánvalóvá tette, hogy nem azért lesznek Ábrahámnak utódai, mert Sára fogant, hanem mert Isten mintegy feltámasztotta a halottat. A *Zsidókhöz írt levél* nem véletlenül hozza kapcsolatba Ábrahám hitét a holtak feltámasztásával:

Ábrahám hittet áldozta fel Izsákot, amikor az Isten próbára tette. Készen volt rá, hogy feláldozza egyszülöttjét, ő, aki ígéretképpen kapta és hallotta: „Izsák által lesznek utódaid”. Biztosra vette, hogy Isten képes a halottakat is feltámasztani, ezért vissza is kapta, mintegy előképül.

(Zsid 11,17-19)

Már itt látjuk, hogy a zsidó – és természetesen a keresztény – vallás története a család, a vérségi kötelék totális meghaladásával indul, s ez a kegyelem műve! A család Istentől az ő szerelmének égetően tüzes sebét kapta. Így a hit világa a test és a vér fölött kezdődik.

A prófétákat Isten ugyanígy szólította meg. Jeremiásról például tudjuk, hogy nem nőülhetett meg. *„Mielőbb megalkottalak anyád méhében, már ismertelek. Prófétául rendeltelek a nemzetek javára.”* (Jer 1,5) Az idők teljességének napjaiban pedig Názáretben egy már eljegyzett lányt szólított meg Isten Gábrriel arkangyal által, hogy szent Fiának anyja legyen: *„A Szentlélek száll reád, s a Magasságbeli ereje borít be árnyékával. Gyermeket fogansz, fiút szülsz, és Jézusnak fogod hívni.”* (Lk 1,31) Mi ez, ha nem az Énekek énekének világa, ahol a Jegyves maga az örökkévaló Isten, akihez Mária valóban így szólhat:

*„Kedvesem benyújtotta kezét,
erre megremegett a bensőm.
Kezemről, ujjamról mirha csepegett,
rá a zárnak reteszére.”*

És Isten csak ezután szól Józsefnek angyala által, hogy vegye magához Máriát, fogadja el őt Isten szerelmének titkával, és így legyen őre és védelmezője (mintegy törvényesítve Izrael szemében az elfogadhatatlant, hogy a szűz anya lett). József és Mária mindenben teljesítette Isten akaratát, de rájuk nem vonatkozott a *„Szaporodjatok és sokasodjatok!”* parancsa, mert szüzességük is azt jelezte, hogy gyermekükben elérkezett az idők teljessége, az idő, amelynek nem lesz vége.

Valójában a Jézus Krisztusba vetett hit által minden hívő az idők teljességében él, ugyan még ebben a világban, de nem ebből a világból, nem evilág szelleme szerint. Házasságra is csak annak a küldetésnek vállalásával szabad lépnie bárkinek, hogy házastársával Krisztus és az Egyház misztikus kapcsolatát felragyogtatva az örök szerelem szentségét hozza létre, amelyből Isten népének egy új nemzedéke születhet. Ha viszont csak házásokból állna az Egyház, nem lehetne egészen a végső idők Izraele, hiszen – amint fentebb már láttuk – az ószövetségi nép sem csupán a testre és a vérre épült. Jézus Krisztus nem teljesítette volna be az Ószövetséget, ha az Ábrahámmal kezdődő prófétai vonalat nem teljesíti be.

Aki nem tud mit kezdeni a szerzetességgel, az nem érti az Egyházat, és gondolkodása nagyon is evilági. Aki a szerzetesben csupán ingyen munkaerőt lát az iskolákban és kórházakban, aki a kontemplatív rendeket semmittevők gyülekezetének tartja, az az Egyház eszkatologikus jellegét nem érti, azt, hogy az Egyház nem csupán e földi dimenzióban létezik, hanem a megkezdett örökkévalóság hordozója. Az igazán hívő keresztény maga is érzi keresztségi meghívásának mélyén azt az isteni szólítást, amely a szerzetes életében elemi erővel, totális önátadást kívánva jelentkezik.

Nemhiába vonatkoztatta magára a szerzetesség a gazdag ifjúnak szóló meghívást: *„Ha tökéletes akarsz lenni, add el mindenedet, amid van, s árát oszd szét a szegényeknek.”* A tökéletesség nem a vagyontól való megszabadulás, nem a teljes szegénység, hanem a szeretet, mely mindent odaadva egyedül az Úrra hagyatkozik. Nem mindenkinek szól így, ezekkel a feltételekkel az isteni meghívás, de ennek az ifjúnak, akit az Úr első ránézésre megszeretett, ez lett volna a hiteles Krisztus-követés útja.

II. János Pál pápa a *Redemptionis Donum* kezdetű apostoli buzdításában ezt írja a szerzeteseknek:

„Amikor Krisztus reátok tekintve megszeretett titeket, és meghívott benneteket, kedves testvéreim és nővéreim, akkor az ő megváltói szeretete mindig egy meghatározott személynek szólt. De ez e megváltói szeretet ugyanakkor jegyesi szeretetté vált, kiválasztó szeretetté. Ez a szeretet felöleli az egész személyiséget, mely egyetlen és megismerhetetlen, felöleli testestül-

lelkestül személyes erejében, akár férfi, akár nő. Ily módon alakul ki a jegyesi szeretet, amelyben szüntelenül visszhangoznak az Izraelhez intézett szavak, hogy az Úr »kiválasztotta«, »tulajdonába vette«. Ily módon áthatja a szerzetesi fogadalmat az a szeretet, amely Jézus szívében megváltói és egyúttal jegyesi szeretet. Bárcsak ezzel a jegyesi szeretettel együtt át tudnátok élni annak örömét, hogy egyedül Istené vagytok: a Szentháromságé. Gyakran ismételtessétek a zsoltáros isteni ihletettséggű szavait: »Kim van nekem a mennyben? De ha nálad vagyok, nem kívánok semmit a földön. Testem és szívem elenyészik, de sziklám és örökrészem örökké az Isten.« S ezeket a sorokat: »Így szóltam az Úrhoz: Uram, te vagy boldogságom. Téged semmi sem szárnyal túl. Uram, örökrészem és kelyhem, te tartod kezeden sorsomat.« Az a tudat, hogy a világ Megváltójában, az Egyház Jegyesében, Jézus Krisztusban az Istené vagytok, égesse szívetekbe, gondolataitokba, szavaitokba és cselekedeteitekbe a bibliai menyasszony pecsétjét:

»Tegyé a szívedre pecsétnek,
mint valami pecsétet a karodra!
Mert mint a halál, olyan erős a szerelem,
olyan a szenvedély, mint az alvilág.«
(Én 8,6)»

Látjuk, hogy a pápa úr minden ellenkező irányba mutató divat ellenére következetesen kitart az *Énekek éneke* nyelvezete mellett. Egy kolostor kiüresedik, előbb lelkileg, azután fizikailag is, ha nem ez a jegyesi szeretet ég a szívekben. Ahol viszont ez jelen van és lobog, ott a szerzetességnek van és mindig lesz mondanivalója a világ számára. Ehhez képest tökéletesen mindegy, hogy mit tesznek, beteget ápolnak vagy tanítanak, plébánián dolgoznak vagy kint a földeken, a lényeg, hogy Isten szeretetének és az eljövendő világnak prófétái jeleiként ragyognak. Ezért elválaszthatatlan az Egyház megújulása a szerzetesség megújulásától, mert az Egyház csak akkor újult meg mindig és újulhat meg a jövőben is, ha mind jobban azonosul legmélyebb identitásával, a jegyesi misztériummal. Minden egyes szerzetesnek külön-külön, illetve a szerzetességnek együttesen is az a hivatása, amit Lisieux-i Szent Teréz így fogalmazott meg: „Anyámnak, az Egyháznak szívében én a szeretet leszek.”

A *Documentation Catholique* című francia egyházi folyóiratban volt olvasható néhány évvel ezelőtt egy, az indiai katolikus püspöki kar elnöke, a szír-malabár rítusú Joseph Powathil érsek által írt tanulmány, melynek címe: *A hiteles szerzetesség érdekében*. Ebben az érsek meglepő kendőzetlenséggel mutat rá az Egyházban tapasztalható bajok gyökerére és azok orvoslásának lehetséges módjára:

„Az egyház mai belső krízise egyháztani, abból fakad, hogy az Egyház nem érti önmagát, nincs tisztában jegyesi mivoltával. A krízis a lelkiesség terén is jelentkezik. A szerzetesség egykori radikalitásának visszaállítása szükséges ahhoz, hogy megoldjuk az Egyház belső életében jelenlévő válságot, amely az individualizmusra és a felületességre való hajlamban gyökerezik. Az Egyház azzal tudná helyreállítani a világban tapasztalt hitelvesztését, hogy a hangsúlyt az Egyház jegyesi voltára és lelki természetére helyezné. Itt a szerzetesség látszik az egyetlen alternatívának. A szerzetesség ugyanis természeténél fogva az Egyház vertikális, szemlélődő és eszkatologikus dimenzióját állítaná vissza.”

Jegyesi lelkületű szerzeteseket kell tehát nevelnünk, akik radikálisan és határozottan vállalják az elkötelezettséget, s azt minden nap megújítják Isten színe előtt. Égő, tiszta tekintetű szerzetesekre van szükség, akiknek mindennap szívébe, sőt testükbe hatol az Ige, és ez mozgatja őket, akik egyetlen arcot keresve virrasztanak, s szinte elfelejtve magukat Istenben egy életet élnek vele. Nem olyanokra van szükség, akik sokat dolgoznak, szépen

prédikálnak, hanem akik élik azt, amik. Akik felragyogtatják a végsőig, a csontvázáig lecsupaszított lényeket, akik létükkel felelnek arra kérdésre, hogy mi az Egyház, mi a hívő, hogy ki az Isten az ember számára és az ember az Isten számára. S akik köztünk való jelenlétükkel megsejtetik azt is, hogy milyen csodálatos az az Ország, amelyben már nem lesz könny, gyász, átok és szenvedés, ahol Isten letöröl szemünkről minden könnyet, s ahol a Bárány menyegzős lakomája tart mindörökké.